

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Veřejná správa

PRVNÍ POZEMKOVÁ REFORMA A
LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA MAJETKOVÉHO
VYROVNÁNÍ S CÍRKVEMI

diplomová práce

Autor: Bc. Lada Nováková

Vedoucí práce: PhDr. JUDr. Jaroslav Kuba, CSc.

Rok: 2018

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
a s použitím uvedené literatury.

Bc. Lada Nováková

V Praze, dne 1. 1. 2018

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce, panu PhDr. JUDr. Jaroslavu Kubovi, CSc., za jeho užitečné rady a vstřícný přístup.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Lada Nováková**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Veřejná správa**
Název tématu: **První pozemková reforma a legislativní úprava majetkového vyrovnání s církvemi**

Zásady pro vypracování:

1. Cíl diplomové práce
Cílem diplomové práce je určit, zda není v rozporu úprava církevních restitucí se smyslem úpravy po roce 1918 pozemkové reformy. Hypotéza bude postavená na potvrzení nebo vyvrácení opodstatněnosti majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi.
2. Význam, aktuálnost nebo očekávaný přínos zvoleného tématu
Práce se bude zaměřovat na problematiku majetkových vztahů mezi státem a církvemi z hlediska historického a legislativního vývoje. K vytvoření uceleného názoru na tuto problematiku bude práce využívat metodu rozboru historických skutečností a porovnávat ji se současnou právní úpravou vlastnictví církví.
3. Charakteristika teoretické části práce
Teoretická část diplomové práce se bude zabývat základními pojmy z oblasti pozemkové reformy a církevních restitucí. Nedílnou součástí bude popis historického vývoje majetkových vztahů mezi státem a církvemi.
4. Charakteristika praktické části práce
Praktická část diplomové práce se bude věnovat aplikaci legislativy po roce 1918 a po přijetí zákona č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi s účinností od 1. ledna 2013.

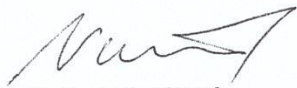
Rozsah práce: 70

Seznam odborné literatury:

1. Hrádela, K. "Co bylo ukradeno, musí být vráceno" aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. 2012.
2. Jäger, P., Chocholáč, A. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-871-0.
3. Kalný, M. Studie OI č. 7: Církevní majetek a restituce. Praha: Občanský institut, 1995. ISBN 80-901659-3-1.
4. Malý, K. a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997. ISBN 80-7201-045-X.
5. Pekař, J. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír – nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1923.

Datum zadání diplomové práce: září 2017

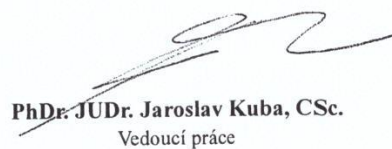
Termín odevzdání diplomové práce: prosinec 2017

Bc. Lada Nováková
Řešitelka

JUDr. Jan Vondráček
Vedoucí katedry

PhDr. JUDr. Jaroslav Kuba, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Problematika církevních restitucí je vzhledem ke změně vlastnických vztahů mezi státem a církvemi a k finančnímu zatížení státního rozpočtu do budoucna velmi aktuální. Diplomová práce se věnuje zákonodárství, které upravovalo majetkové vztahy mezi státem a církvemi v minulosti. Podrobněji se zaměřuje na legislativu první pozemkové reformy a zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, které vedly k rozsáhlé intervenci do vlastnictví půdy. V poslední kapitole dochází ke komparaci obou koncepcí s cílem zjistit, zda není v rozporu úprava církevních restitucí se smyslem úpravy pozemkové reformy po roce 1918. Z porovnání vyplývá, že existuje nesoulad mezi současnou koncepcí a koncepcí prvorepublikové reformy.

Klíčová slova

církevní majetek, konfiskace, pozemková reforma, restituce

JEL klasifikace: K11, K19

Abstract

Due to the changes in ownership relations between the state and the churches as well as the financial burden on the state budget, the issue of church restitutions is highly relevant for the future. This diploma thesis deals with the legislation that regulated property relations between the state and the churches in the past. It focuses in more detail on the legislation of the first land reform and the law on property settlement with churches and religious communities, which resulted in extensive interventions in land ownership. In the last chapter, there is a comparison of both concepts aiming to find out whether there is any contradiction in the regulation of church restitutions in the sense of the land reform after 1918. From the comparison it follows that there is a discrepancy between the current concept and the concept of the First Republic reform.

Key words

church property, confiscation, land reform, restitution

JEL classification: K11, K19

Obsah

Úvod.....	1
1 Materiálová studie.....	3
2 Vymezení základních pojmů	8
2.1 Dekret.....	8
2.2 Církev.....	8
2.3 Konfiskace.....	9
2.4 Kongrua.....	9
2.5 Pozemková reforma	10
2.6 Pacht.....	10
2.7 Vyvlastnění	11
2.8 Restituce.....	12
3 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi před rokem 1918	13
4 První pozemková reforma.....	21
4.1 Situace po první světové válce	21
4.2 Cíl první pozemkové reformy	22
4.3 Legislativa první pozemkové reformy	23
4.3.1 Zákon č. 32/1918 Sb., o obstavení velkostatků	24
4.3.2 Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového	24
4.3.3 Zákon č. 330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě	25
4.3.4 Zákon č. 318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům	26
4.3.5 Zákon č. 81/1920 Sb., o přidělu zabrané půdy	26
4.3.6 Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový	27
4.4 Finanční závislost církve na státu	29
4.5 Kritika pozemkové reformy	30
4.6 Dopady pozemkové reformy.....	31
5 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi po roce 1945.....	35
6 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi po roce 1990.....	40
6.1 Restituční zákonodárství v 90. letech 20. století.....	40
6.2 Právní postavení církví a náboženských společností	42
6.3 Finanční závislost církve na státu	43

7 Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi	45
7.1 Situace před přijetím zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi	45
7.2 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.....	46
7.3 Názory na majetkové vyrovnání s CNS	52
8 Komparace koncepcí.....	56
Závěr	58
Seznam tabulek.....	60
Seznam grafů	60
Použité zdroje	61

Úvod

V roce 2012 byl přijat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů¹ s účinností od 1. 1. 2013. Cílem majetkového vyrovnání bylo vyřešit vlastnické vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi a zmírnit následky některých majetkových křivd, které byly vykonány v letech 1948 až 1989 komunistickým režimem. Důsledky přijetí tohoto zákona se projeví nejen ve změně vlastnických vztahů mezi státem a církvemi, ale i ve finančním zatížení státního rozpočtu v budoucích desetiletích. Problematika církevních restitucí vyvolává dodnes řadu diskuzí mezi širokou veřejností ohledně výše náhrad, a zda vůbec měla církev nárok na vrácení majetku z historického a morálního hlediska.

Z tohoto důvodu se práce zaměřuje podrobněji na dvě legislativní koncepce, které upravují majetkové vztahy mezi státem a církvemi. Jedná se o pojetí první pozemkové reformy a zákona o majetkovém vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi.

V Listině základních práv a svobod² je v článku 11 odst. 1 zakotveno právo na soukromé vlastnictví a jeho zákonnou ochranu. Článek 16 odst. 1 odkazuje na svobodu projevu náboženství nebo víry, odst. 2 uznává nezávislost církevní a náboženské správy na státních orgánech ve svých záležitostech. Občanský zákoník³ v § 2991 definuje bezdůvodné obohacení jako stav, kdy někdo získá majetkový prospěch na úkor druhého bez spravedlivého a právního důvodu. Tato ustanovení jsou základními elementy demokratické společnosti, ale v minulosti tomu tak vždy nebylo.

Základem teoretické části je materiálová studie, která seznamuje čtenáře se stěžejními prameny. Obsahuje i kapitolu s vysvětlením základních pojmů, které se týkají pozemkové reformy a církevních restitucí. Nedílnou součástí je zformulování způsobů nabývání a formy vlastnictví majetku církve před rokem 1918.

¹ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012

² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992

³ Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012

Druhá část práce se zabývá rozbořem legislativy upravující majetkové vztahy mezi státem a církvemi od období první pozemkové reformy až po přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v roce 2012. Poslední část se věnuje komparaci koncepcí. Práce využívá metodu rozboru historických právních předpisů a porovnává je se současnou úpravou vlastnictví církví.

Od 90. let se církve domáhaly vrácení budov, finančních náhrad nebo vydání zemědělské a lesní půdy. Církve a náboženské společnosti vyvíjely tlak na politiky a obyvatelstvo se záměrem si vynutit navrácení majetku, na který mají údajně ze zákona dána vlastnická práva. Proto autor považuje za nezbytné se zaměřit na současnou restituční legislativu, která si klade za cíl vyřešit vztah mezi státem a církvemi.

Na základě těchto skutečností je hypotéza postavená na potvrzení, nebo vyvrácení opodstatněnosti církevních restitucí. Analýza koncepcí vychází mimo jiné z legislativy, která je v souvislosti s historickými událostmi přínosná pro vytvoření konzistentního pohledu na problematiku církevních restitucí. Cílem práce je určit, zda není v rozporu úprava církevních restitucí se smyslem úpravy po roce 1918 pozemkové reformy.

1 Materiálová studie

První kapitola seznamuje čtenáře se základními prameny, které jsou významné pro potvrzení, nebo vyvrácení základní hypotézy a splnění cíle diplomové práce.

Mezi první dokument upravující postavení katolické církve a její rostoucí vliv na společnost můžeme zařadit Břetislavova dekreta sepsána v 11. století, která zakotvila povinnosti pro nevěřící pod pohrůzkou pokuty. Rudolfův majestát z roku 1609 povolil i jiné náboženství než křesťanství a poskytl náboženské svobody. Po bitvě na Bílé hoře byl majestát zrušen a nahradil ho patent Ferdinanda II. o jediném povoleném vyznání a to katolickém. K omezení vlivu a majetku církve došlo až v průběhu 18. století. Amortizačními zákony bylo omezeno nabývání církevního majetku. Císařský patent č. 195 z roku 1855 upravil vliv církve a její vlastnictví. Církevním jměním se zabýval zákon, který upravoval zevní poměry církve katolické.⁴ Zákon č. 51/1874 ř.z. vyměřoval příspěvky k úhradě potřeb na katolické církevní účely do náboženského fondu. Finanční podporu církvi zajišťoval zákon č. 176/1898 ř.z. o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní.

První pozemková reforma v Československu znamenala rozsáhlou intervenci do vlastnictví půdy. Zákon č. 32/1918 Sb., o obstavení velkostatků neumožňoval majitelům statků bez svolení úřadů s nimi nakládat. Záborovým zákonem č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového byla provedena úprava pozemkového vlastnictví. Tento zákon se vztahoval na výměru pozemků vyšších než 150 ha zemědělské půdy a 250 ha půdy vůbec včetně lesů a rybníků. Stanovily se zde majetky, které byly ze záboru vyloučeny a naopak ty, které záboru podléhaly nebo se převzaly bez náhrady. Pozemkový úřad se zřizoval zákonem č. 330/1919 Sb. Tento úřad dohlížel na řádné hospodaření se zabraným majetkem a určoval výši náhrad za převzatý majetek. Zákon č. 318/1919 Sb., o zajištění drobným pachtýřům umožňoval za daných podmínek získat pozemek za náhradu do vlastnictví nebo do pachtu. Náhrada se vypočítávala z předválečných cen z roku 1913. Přídělový zákon č. 81/1920 Sb. určil skupiny obyvatel, které měly na zabranou půdu nárok a mohly o ni požádat. Vyčlenil i skupinu osob, která takový nárok neměla. Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě

⁴ Zákon č. 50/1874 ř.z. ze dne 7. 5. 1874

za zabraný majetek pozemkový pověřil Pozemkový úřad přípravnými pracemi v podobě vypracování plánu pro přejímání a přidělování zabraného majetku. Obsahoval část o převzetí bez náhrady a za náhradu. Náhrada se měla vyplácet z průměrných cen docilovaných v letech 1913 až 1915. U pozemků větších než 1 000 ha byla z přejímací ceny stržena procentuální srážka a tato cena se tak snižovala.

Odpůrcem první pozemkové reformy byl Josef Pekař, který se ve své knize Omyly a nebezpečí pozemkové reformy z roku 1923 kriticky vyjadřoval k pobělohorské době a k provedení pozemkové reformy. Negativně hodnotí náhradový zákon, protože velkostatkář nedostal za vyvlastněnou půdu běžnou cenu, ale cenu předválečnou a u pozemků s rozlohou nad 1 000 ha navíc sníženou o srážku 5 až 40 %. Nesouhlasil s Pozemkovým úřadem, který vzhledem k nákladnému udržování odmítl převzít staré hrady, zámky a parky. Poukazoval též na finanční úbytek státu v důsledku ztrát na dávce z majetku a přírůstku majetku.

S nástupem nacistické okupace církev přicházela o své majetky. Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody určuje limitní datum 29. září 1938, od kterého jsou jakékoliv majetkové převody pod nátlakem okupace neplatné. Dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa a dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy konfiskovaly bez náhrady mimo jiné majetková práva ve vlastnictví Německé říše, který jim náležel po 29. září 1938. Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy omezoval nakládání s církevním majetkem samotnými církvemi. Vládní nařízení č. 194/1947 Sb., o soupisu pozemkového majetku pro revisi první pozemkové reformy ukládalo, že předmětem soupisu je pozemkový majetek a obsahovalo okruh osob, které jsou povinny sepsat tento majetek. V dubnu 1948 vstoupil v platnost zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, který trvale upravoval vlastnictví k zemědělské a lesní půdě. Ustanovení tohoto zákona se vztahovalo na půdu o rozloze nad 50 ha. Farní zahrady do 2 ha byly ponechány církvi. Zákon č. 218/1949 Sb. se vztahoval na hospodářské zabezpečení církví a náboženských společností prostřednictvím státu.

Po roce 1990 se začínaly napravovat majetkové křivdy způsobené komunistickým režimem v letech 1948 až 1989. Majetkové restituce se ve většině případů týkaly fyzických osob. Ať už šlo o zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích nebo o zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Právníků osob se týkal zákon č. 403/1990 Sb. Tento zákon řešil následky majetkových křivd způsobených zákonem č. 71/1959 Sb., který se vztahoval na domy ve vlastnictví fyzických nebo soukromých právnických osob. Na církve se vztahoval zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Zákon sloužil k napravení křivd způsobených v 50. letech. V přílohách byly jmenovitě vypsány nemovitosti, které by se měly vrátit. Následoval zákon č. 338/1991 Sb., kterým se měnil a doplňoval předchozí zákon. Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností nabyt účinnosti od 1. září 1991. Církvi se rozumělo dobrovolné sdružení osob stejné náboženské víry s vlastní organizační strukturou. Církve mohly vlastnit movitý i nemovitý majetek, stát je považoval za právnické osoby. Usnesením vlády České republiky ze dne 25. září 1996 č. 498 o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevních právnických osob se určoval postup při převodu nemovitého majetku církvím. Církve musela prokázat, že tyto pozemky a budovy vlastnila ke dni 25. února 1948. Do vlastnictví církve se převedly církevní budovy, stavby a pozemky. Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech upravuje postavení církví. Církve se právnickou osobou stává registrací. Samostatně spravuje své orgány a plní své poslání v podobě vyučování.

Financování církví zaručoval zákon č. 522/1992 Sb., který novelizoval zákon č. 218/1949 Sb. a rušil vládní nařízení o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem. Tento zákon byl zrušen až ke dni 1. ledna 2013. Nařízení vlády č. 86/1993 Sb., o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společností zaručovalo základní platy pro duchovní podle platových tříd a stupňů. Bylo nahrazeno vládním nařízením 566/2006 Sb. s účinností od 1. ledna 2007. Nově obsahovalo výčet činností, které duchovní vykonávají, a mají proto nárok na základní plat a hodnostní přídavek hrazený státem.

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi s účinností od 1. ledna 2013 se snaží zmírnit následky některých

majetkových křivd z období let 1948 až 1989. Cílem zákona je obnovit i nezávislé postavení církví. Z předchozí restituční legislativy bylo převzato rozhodné období, které je datováno od 25. února 1948 do 1. ledna 1990. Paušální finanční náhrada bude vyplacena církvím a náboženským společnostem v případě, kdy se státem uzavřou smlouvu o vypořádání. V zákoně je uveden výčet skutečností, v jejichž důsledku došlo k majetkovým křivdám a postup při vydání zemědělských a ostatních nemovitostí. Finanční náhrady a příspěvek na podporu činnosti dotčených církví a náboženských společností jsou upraveny ve třetí hlavě tohoto zákona. Finanční náhrady v celkové výši 59 mld. Kč bude vyplácet v ročních splátkách Ministerstvo kultury po dobu 30 let. Náhrada se týká 17 dotčených církví a náboženských společností. Mimo finančních náhrad a příspěvku na podporu činnosti stát odevzdá majetek v podobě nemovitostí a pozemků ve výši 75 mld. Kč.

Dominik kardinál Duka se ve svém článku „Jestliže tedy církve nic nevlastnily, nemohly žádný majetek ukrást“, vyjadřuje k problematice církevních restitucí. V první řadě upozorňuje, že se nejedná o restituce a církve nevystupují jako restituenti, ale o zmírnění následků některých majetkových křivd způsobených komunistickým režimem. Ztotožňuje se s názorem, že církve žádný majetek nevlastnily a z tohoto důvodu nemohly církevní majetek ukrást v pobělohorské době. Mezi finanční náhrady ze zákona o majetkovém vyrovnání se nezapočítalo mimo jiné odškodnění z ušlého zisku. Konstatuje, že náhrady se pohybují pouze ve výši 25 až 30 % bývalého nemovitého a movitého majetku. Církev z majetkových náhrad nezbohatne, pouze bude vlastnit majetek, kterým se bude financovat provoz. Smysl řešení vidí ve schopnosti církví se sebe financovat a nebýt závislá na státním rozpočtu. Poukazuje na fakt, že v průběhu první pozemkové reformy církev přicházela o své majetky, ale stát je řádně vykupoval a poskytoval finanční náhrady. Na konci článku vyjadřuje omluvu a lítost nad hříchy minulosti a lidským selháním do budoucna.

Právnímu rozboru restitucí církevního majetku se v článku „Co bylo ukradeno, musí být vráceno“ věnuje JUDr. Karol Hrádela. Popisuje vznik církevního majetku v historii v závislosti na monopolním postavení katolické církve. První pozemkovou reformu chápe jako napravení pobělohorských křivd a zastává názor, že zestátnění církevního majetku odpovídalo platné právní úpravě. V restitučním procesu se zabrané majetky právnických osob vracely jen výjimečně. Poukazuje na prolomení hranice

25. února 1948 v zákoně o majetkovém vyrovnání. Církve obdrží nemovitosti, pozemky a finanční náhrady v souvislosti na majetkové situaci před únorem 1948. Dochází v závěru, že neexistuje právní povinnost k restituci církevního majetku, pouze legitimní očekávání.

K prolomení hranice února 1948 se ve svém komentáři „Církevní restituce prolomí Benešovy dekrety“, vyjádřil i PhDr. JUDr. Jaroslav Kuba, CSc. Dle jeho názoru majetkové vyrovnání překonává časový interval daný zákonem o církevních restitucích. Církvím a náboženským společnostem se vyplátí finanční náhrady za majetky konfiskované Benešovými dekrety z roku 1945.

Mgr. Petr Jäger, Ph.D. sepsal odborné stanovisko k možnosti soudních sporů restituentů z 90. let či dalších subjektů (spolky, nadace) ve věci tvrzení diskriminace ze strany státu v souvislosti s restitucí majetku církví. V tomto stanovisku se mimo jiné vyjádřil k prolomení rozhodného data. Dle něho církvím vznikla majetková křivda, protože realizace vyvlastnění podle zákona č. 142/1947 Sb. spadala až za 25. únor 1948. Zastává názor, že přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi nevznikla protiústavní nerovnost.

Prof. Ing. Václav Klaus, CSc. v tiskovém sdělení z 22. listopadu 2012 odůvodnil nepodepsání zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. V dopisu zaslaném předsedkyni Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Miroslavě Němcové vyslovil svůj osobní postoj k problematice církevních restitucí. Vyjadřuje nesouhlas s podobou zákona o církevních restitucích, který přijala vláda a vládní koalice. Poukazuje na nerovné podmínky v přístupu státu k restituci církevního majetku a ostatních fyzických a právnických osob. Finanční náhrady obdrží i církve, které nebyly postiženy komunistickým režimem nebo v té době vůbec neexistovaly.

2 Vymezení základních pojmů

Druhá kapitola se zabývá vysvětlením základních pojmů z oblasti práva, které se vyskytují v diplomové práci, a autor je považuje vzhledem k jejich významu za klíčové.

2.1 Dekret

Dekret se používal ve smyslu rozhodnutí nebo úřední opatření. Ve středověku tento pojem ve veřejném právu znamenal panovníkovo nařízení o záležitostech zákonodárství nebo veřejné správy. Za vlády Josefa II. se dekrety vyskytovaly v podobě úředních opatření různých úřadů.⁵

Prezident Edvard Beneš vydával dekrety v době okupování Československa nacistickým Německem a těsně po něm, kdy ještě nebylo jmenováno Prozatímní Národní shromáždění. Jednalo se o normy, které dočasně vykonávaly zákonodárnou moc.⁶

Následně se v čl. 1 odst. 2 ústavního zákona z března 1946 ustanovilo, že „*Veškeré dekrety presidenta republiky jest považovati od jich počátku za zákon; ústavní dekrety budtež považovány za zákon ústavní.*“⁷

2.2 Církev

Jedná se o náboženskou společnost, která je zorganizovaná na základě kultu. V užším smyslu je církev chápána jako společnost křesťanských věřících. Ve středověku měla církev značný vliv na státní moc.⁸

⁵ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 7. díl, s. 186

⁶ Dekrety presidenta republiky z let 1940-1945. In: Mzv.cz [online]. [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dekrety_pr_ezidenta_republiky_z_let_1940/index.html

⁷ Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. ze dne 28. 3. 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety presidenta republiky. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-57>

⁸ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 5. díl, s. 391

Zákon o církvích a náboženských společnostech z roku 2001 definuje v § 3 církev a náboženskou společnost jako „[d]obrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti [...]“. ⁹

2.3 Konfiskace

Konfiskací byl dříve označován trest, u kterého docházelo k odnětí majetkových předmětů použitých při spáchání trestného činu. ¹⁰

Původ institutu konfiskování vznikl v římském právu a významně ovlivňoval veřejné právo. Tento princip se aplikoval ve středověku i novověku. V historii se jednalo o nepeněžité a peněžité sankce, které se vztahovaly na movitý a nemovitý majetek. ¹¹

Konfiskace patří mezi státní zásahy do pozemkového vlastnictví. Tento trest se rozsáhle aplikoval na českou šlechtu a obyvatelstvo po prohře stavovské armády na Bílé hoře roku 1620. S konfiskací se setkáváme i po vzniku samostatného československého státu v rámci pozemkových reforem.

2.4 Kongrua

Pojmem kongrua rozumíme příjem duchovních, který sloužil k zaopatření slušné výživy a přiměřených požitků. Považoval se za dostatečný, pokud poskytoval duchovnímu úměrnou výživu a představitel církve mohl z tohoto důchodu financovat náklady spojené s jeho postavením. ¹²

⁹ Zákon č. 3/2002 Sb. ze dne 27. 11. 2001, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

¹⁰ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909, 14. díl, s. 680

¹¹ Pleskot, Jaroslav. Pobělohorské perzekuce a změny majetkových poměrů v Českém království. In: Kuklík, Jan a kol. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium, 2011, s.17

¹² Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909, 14. díl, s. 698

Zákon o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní¹³ chápe kongrua jako nejnižší přiměřený příjem, který se doplňoval z náboženských fondů a dotací od státu v případě, pokud kongrua nebyla hrazena příjmy z činnosti duchovního úřadu.

2.5 Pozemková reforma

Pozemkovou reformou rozumíme „[z]měnu majetkových, vlastnických a užívacích práv k půdě, především zemědělské, s cílem nově tato práva upravit, a tím splnit účel sledovaný danou pozemkovou reformou. Jedná se o reformu v oblasti pozemkového práva, která má důsledky nejen v oblasti hospodářské, ale i důsledky sociální, politické a můžeme říci, že celospolečenské. Účelem těchto změn je nejen oslabení určité vrstvy společnosti, která drží rozhodující část půdy, a tedy ekonomické a politické moci, ale i snaha získat si politickou podporu těch, kteří doposud půdu nevlastní, ale na základě nové úpravy pozemkové držby ji získají.“¹⁴

První pozemková reforma probíhala od roku 1918. Státní pozemkový úřad přerозdělil více jak 12 % zemědělské a nezemědělské půdy ve státě. Po druhé světové válce se uskutečnila druhá pozemková reforma, která mimo jiné prováděla legislativní revisi první pozemkové reformy.

2.6 Pacht

Neboli nájem byl založen na smlouvě, v které se pronajímatel zavazoval poskytnout práva užívání předmětu nájemníkovi za peněžní úplatu označovanou též jako pachtovné. Nájemník měl právo předmět užívat náležitým způsobem po sjednanou nájemní dobu.¹⁵

¹³ Zákon č. 176/1898 ř.z. ze dne 19. 9. 1898, jímž se vydávají ustanovení o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/176-1898.htm>

¹⁴ Peichová, Adéla. Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky. In: Kuklík, Jan a kol. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium., 2011, s.32

¹⁵ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909, 17. díl, s. 991

Pachtýřů se týkal zákon z roku 1919 o zajištění půdy drobným pachtýřům, který za daných podmínek umožňoval získat pozemek do vlastnictví nebo do pachtu.¹⁶

2.7 Vyvlastnění

V případě vyvlastnění docházelo k odnětí práva na vlastnictví za náhradu a k omezení zásady nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, pokud docházelo k rozporu mezi soukromým a veřejným zájmem.¹⁷

Ústavní listina z roku 1920 umožňovala státu vyvlastnění na základě zákona za náhradu a v určitých případech i bez náhrady.¹⁸ Vyvlastnění probíhalo v rámci první pozemkové reformy. Vlastníci zabrané půdy měli nárok na přejímací cenu. Bez náhrady byl odebrán majetek bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské a příslušníků nepřátelských států.¹⁹

Současná legislativní úprava omezuje vlastnická práva v občanském zákoníku č. 89/ 2012 Sb., který v § 1038 sděluje, že „*Ve veřejném zájmu, který nelze uspokojit jinak, a jen na základě zákona lze vlastnické právo omezit nebo věc vyvlastnit.*“²⁰ Úprava je dále uvedena v § 1039 odst. 1 a odst. 2 slovy: „*Za omezení vlastnického práva nebo vyvlastnění věci náleží vlastníkově plná náhrada odpovídající míře, v jaké byl jeho majetek těmito opatřeními dotčen. Náhrada se poskytuje v penězích. Lze ji však poskytnout i jiným způsobem, pokud si to strany ujednají.*“²¹

¹⁶ Zákon č. 318/1919 Sb. ze dne 27. 5. 1919, o zajištění půdy drobným pachtýřům. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1219&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

¹⁷ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909, 27. díl, s. 79

¹⁸ Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. 2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Psp.cz. [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

¹⁹ Zákon č. 329/1920 Sb. ze dne 8. 4. 1920, zákon náhradový. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1910&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

²⁰ Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

²¹ Tamtéž

2.8 Restituce

Restituční proces začal probíhat od 1. poloviny 90. let 20. století a završen byl přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Restituční zákony měly napravit některé majetkové a jiné křivdy spáchané komunistickým režimem v letech 1948 až 1989. Vzhledem k faktické změně věci a proměně právního řádu nelze podle nálezu Ústavního soudu²² chápat pojem restituce ve významu *restitutio in integrum* (do předchozího stavu), ale jedná se o obnovu vlastnického práva v současných veřejnoprávních poměrech.

²² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. In: Usoud.cz [online]. [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-vyhlasil-nalez-tykajici-se-cirkevnych-restituci/>

3 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi před rokem 1918

K pochopení a k vytvoření uceleného názoru na problematiku majetkových vztahů mezi státem a církví je nutné znát zákonodárství, které tento vztah v historii upravovalo.

Legislativa a celkově problematika majetkových vztahů mezi státem a církvemi sahá hluboko do minulosti. Celé toto období můžeme rozdělit do tří historických etap, ve kterých se postavení církví vyvíjelo v závislosti na platném zákonodárství. První etapa je datována od počátku křesťanství na našem území až do vzniku samostatného Československého státu. Následující etapa sleduje dobu od roku 1918 až do počátku 50. let 20. století. Třetí období věnuje pozornost legislativě od počátku 90. let až do současnosti, kdy je problém s církevními restitucemi zdánlivě vyřešen.

Během první etapy vznikla řada zákonů, imunit a patentů, které upravovaly vztah mezi státem a církvemi. Od 9. století stát vystupoval jako ochránce církve. Panovník prováděl výstavbu církevních budov, jako byly kostely, kláštery nebo fary na svých pozemcích a tyto objekty patřily do jeho vlastnictví. První pražský biskup Dětmar v roce 976 pro účely financování údržby stavby a činnosti církevního personálu zavedl pro poddané povinné odvádění desátku.²³

V roce 1039 nad hrobem svatého Vojtěcha v polském Hnězdě Břetislav I. vyhlásil dekreta, která upravovala postavení katolické církve. Zakotvení povinností pro nevěřící je vyjádřeno slovy: „*Zakazujeme, aby se vůbec nekonaly v neděli trhy, které v našich krajích lidé proto tak hojně navštěvují, aby v ostatní dni měli kdy na své práce. Bude-li však kdo v neděli anebo ve dni, které jest veřejně nařízeno slaviti, u kostela nalezen při nějakém robotném díle, arcikněz ať mu vezme dílo samé i potah, který se při díle nalezne, a on ať zaplatí tři sta peněz do důchodu knížecího. Rovněž i ti smělcí, kteří pochovávají své mrtvé v polích nebo v lesích, ať zaplatí arcijáhnu vola a tři sta peněz do důchodu knížecího; mrtvého však ať pochovají znova na hřbitově*

²³ Kalný, Mojmír. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevnio-majetku.pdf

věřících.²⁴ Tyto dekrety se týkaly nejen oblasti manželského práva, svěcení církevních svátků a nedělí, ale byly zde i zakotveny povinnosti pro nevěřící obyvatelstvo pod pohrůžkou pokuty. Cílem byla podpora křesťanství, upevnění církevní morálky a vymýcení pohanských zvyků.²⁵

Podpora vlivu církevního práva je zaznamenána ve sbírce předpisů *Decretum Gratiani* z 12. století. V roce 1222 byl mezi církví a státem uzavřen pražský konkordát, který upravoval soudní pravomoc ve věcech duchovních a církevní desátek jakožto plat hrazený církevními institucím.²⁶ Církev zasahovala do společnosti na jedné straně rozvojem vzdělanosti, na druhé bojem proti kacířství, cenzurou knih a upevňováním svého vlivu.

Zlomem ve vlastnictví církve bylo prosazení patronátního práva na začátku 13. století. Vlastníci církevních objektů se vzdávali svých vlastnických práv a uznávali, že majiteli těchto budov je církev. Nadále však měli jako patroni povinnost přispívat na údržbu budov. V té době církev vlastnila podle odhadů asi třetinu veškeré půdy v Čechách.²⁷ Docházelo tak k nedobrovolnému vyvlastnění církevních objektů bez náhrady původním vlastníkům za účelem financování církevních institucí.²⁸

Kritiku církve představovalo husitské hnutí. Významnou úlohu měly tzv. Čtyři pražské artikule, které obsahovaly náboženské požadavky. Zejména požadovaly odstranění majetku církve a tím i její světské moci.²⁹ Reforma náboženství se prosazovala v celé zemi. Byl zabírán církevní majetek, ničeny kláštery a docházelo i k vyhánění kněží.³⁰

²⁴ Břetislavova dekreta. In: Psp.cz [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm

²⁵ Malý, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997, s. 31

²⁶ Malý, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997, s. 93-94

²⁷ Kalný, Mojmír. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

²⁸ Hrádela, Karol. "Co bylo ukradeno, musí být vráceno" aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

²⁹ Malý, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997, s. 48-49

³⁰ Pekař, Josef. Dějiny československé. Praha: Akropolis, 1991, s. 64

Po ukončení husitských bojů církev vlastnila v Čechách 5 % půdy (král 11 %) a na Moravě 18 % (král zanedbatelné množství). Počet osob vyznávajících katolickou víru bylo v Čechách přibližně 15 %, oproti Moravě, kde žilo 25 – 30 % katolíků z celkového počtu obyvatel.³¹ Většina občanů na našem území byla tedy nekatolická.

Uznání i jiného náboženství než křesťanství a poskytnutí náboženské tolerance zakotvil Rudolfův majestát z roku 1609, který stanovil, že „[p]řiznávají, náboženství své beze všech překážek a outiskův ode všech lidí buď duchovních anebo světských vykonávati mohli, je v tom náležitě opatřiti chtíti ráčíme.“³² Následovala prohra stavovské armády na Bílé hoře, která nepříznivě ovlivnila náboženské svobody a vytvořila monopol katolické církve. Majestát byl nahrazen patentem Ferdinanda II., který povoloval pouze katolické vyznání. Nekatoličtí kněží a vzdělanci byli nuceni odejít do emigrace.³³

Pobělohorské konfiskace postihovaly především účastníky stavovského povstání, kteří se provinily trestem *crimen laese maiestatis* tedy zločinem proti důstojnosti a právům panovníka. Panovník byl oprávněn potrestat rebely ztrátou hrdla, cti a zabavením majetku.³⁴ Probíhala násilná rekatolizace obyvatelstva a situace byla obdobná jako před vznikem husitského hnutí. Církev trvala na vrácení předhusitských statků. Nakonec obdržela 3,5 % pobělohorských konfiskátů, které představovaly 80 % majetku církve před vypuknutím husitských bojů. Navíc vznikl závazek panovníka odvádět církvi určitou část peněz z dovezené soli do Čech.³⁵

³¹ Kalný, Mojmir. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

³² Majestát Rudolfa II. na náboženské svobody. In: Psp.cz [online]. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/majestat.htm>

³³ Kalný, Mojmir. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

³⁴ Pleskot, Jaroslav. Pobělohorské perzekuce a změny majetkových poměrů v Českém království. In: Kuklík, Jan a kol. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium, 2011, s.15

³⁵ Kalný, Mojmir. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

Lze konstatovat, že „*Konfiskace v Čechách trvaly prakticky po celou dobu vlády Ferdinanda II. a doznávaly ještě ve druhé polovině 17. století, kdy byly zřizovány revizní a likvidační komise [...]. Celý konfiskační proces byl z právního hlediska velmi komplikovaný, neboť se týkal velkého množství osob a majetku, často se složitými dědickými a věřitelsko-dlužnickými vazbami.*“³⁶ Za účast na povstání byla potrestána konfiskacemi řada lidí. „*Celkem bylo odsouzeno k propadnutí majetku 568 osob panského a rytířského stavu, z toho 166 ztratilo veškeré jmění, 45 dvě třetiny, 128 polovinu, 215 třetinu, 11 pětinu a tři osoby jiný díl [...].*“³⁷

Ing. Mojmír Kalný, CSc. ve studii *Církevní majetek a restituce* popisuje vznik majetku církve na základě dobrovolnosti občanů Českých zemí. Katolická církev nabývala majetky dary, sbírkami, příspěvky od věřících, odkazy, věny a koupěmi. Dle jeho vyjádření „*Zámožní zbožní věřící často darovali církvi pozemky na vydržování kaplí, kostelů nebo řádů, které si oblíbili. [...] Podobně poskytovali dary na stavby, které církev podnikala. [...] Od počátků církve přinášeli věřící při mši svaté, a to při obětování, své osobní obětní příspěvky. [...] Věřící dobrovolně odměňují kněze za sloužení mše na jejich úmysl, za křty, svatby, pohřby a jiné úkony, protože chápou, že kněz má výdaje s tím spojené, věnuje jim svůj čas na úkor jiných povinností, musí uhradit spolupráci hudebníků a jiných pomocníků. [...] Dědické odkazy byly velmi časté u bezdětných zámožných věřících nebo u kajícníků, kteří tímto způsobem napravovali křivdy, které za života způsobili. [...] Církev rozšiřovala svůj majetek koupěmi. [...] Při vstupu do některých klášterů bylo požadováno od nově příchozích věno jako při svatbě. [...] Pověsti o tom, že církev získala svůj majetek z pobělohorských konfiskací, jsou tedy klamáním veřejnosti.*“³⁸

V průběhu 18. století církev ztrácela vliv i majetek. Karel VI. omezil získávání nových nemovitostí církví. V jeho snaze pokračovala i Marie Terezie a Josef II. Ten se řídil zásadou, že církevní statky nikdy nepřestaly být státním majetkem

³⁶ Kalný, Mojmír. *Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve.* In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevního-majetku.pdf

³⁷ Pleskot, Jaroslav. *Pobělohorské perzekuce a změny majetkových poměrů v Českém království.* In: Kuklík, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století.* Praha: Auditorium, 2011, s.26

³⁸ Kalný, Mojmír. *Církevní majetek a restituce.* In: Obcinst.cz. [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/studie-oi-c-7-cirkevní-majetek-a-restituce/>

vzhledem k původu jejich nabývání.³⁹ Amortizačními zákony byla zavedena cenzura nad církevními spisy, zrušeno právo azylu, upravena daňová privilegia církve a omezeno získávání majetku církví. Zredukoval se počet svátků a bylo zakázáno zakládání nových klášterů. Důvěrným patentem se uzákonilo právo nekatolíka neúčastnit se katolických obřadů. Moc církve se postupně snižovala. Josef II. vyznával náboženskou snášlivost a v roce 1781 vydal toleranční patent, kterým zrušil monopol katolické církve tím, že povolil i jiná vyznání. Rušil kláštery, které se nevěnovaly vzdělanosti, vědě nebo péči o nemocné. Majetek po zrušených klášterech spravoval nově vzniklý náboženský fond.⁴⁰

V době absolutismu se naopak upevňoval vztah mezi církví a státem a obnovila se moc katolické církve. V roce 1855 byl vydán Císařský patent č. 195, kterým se vyhlášoval konkordát mezi Rakouským císařstvím a Svatou Stolicí. Patent upravil vliv církve tím, že v čl. 1 stanovil, že „*Svaté římsko-katolické náboženství bude napořád zachovááno v celém císařství Rakouském a ve všech zemích, z nichž sestává, se všemi oprávněními a výsadami [...]*“.⁴¹ Církevní vlastnictví bylo upraveno v čl. 29 slovy: „*Církev bude oprávněna nabývatí volně nových majetků jakýmkoli zákonným způsobem a zůstane její vlastnictví nedotčeno ohledně toho všeho, co nyní má, nebo budoucně nabude [...]*“.⁴² Na tento článek navazoval čl. 30, ve kterém: „*Správa církevního majetku bude vedena těmi, jimž přísluší podle církevních zákonů. Vzhledem k podpoře však, kterou J. V. milostivě poskytuje a bude poskytovat k úhradě církevních potřeb z prostředků veřejných [...]*“.⁴³ Tímto se císař zavázal finančně podporovat církev do budoucna a umožnil ji získávat nové majetky. Projevila se plná majetková svoboda církve. Z patentu je patrné, že v oblasti vyučování ve školách se obnovila moc katolické církve. Katolické školy byly pod dohledem církve a školní inspektory navržené biskupem jmenoval císař. Církevní soudce rozhodoval ve věcech spojených s úkony a právy duchovního úřadu, rozhodoval též v oblasti manželského práva. Konkordát byl později zrušen.

³⁹ Kalný, Mojmir. Církevní majetek a restituce. In: Obcinst.cz. [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/studie-oi-c-7-cirkevni-majetek-a-restituce/>

⁴⁰ Malý, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997, s. 147-148

⁴¹ Císařský patent č. 195/1855 ř.z. ze dne 5. 11. 1855. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

Mezi další důležitý právní akt lze zařadit základní zákon o všeobecných právech státních občanů. Článek 14 konstatuje, že „*Úplná svobody víry a svědomí každému jest pojištěna [...]*“.⁴⁴ Církev má právo dle čl. 15 „*[n]áboženství společně a veřejně provozovati, své záležitosti vnitřní o své moci pořádati a spravovati, ústavy, fundace a fondy ku potřebám náboženství [...]* jest však, jako každá společnost, poddána obecným zákonům státním.“⁴⁵ Zákon zajistil úplnou svobodu víry a státní dohled nad veškerým vyučováním. Každá uznaná církev měla právo veřejně provozovat a spravovat ústavy a fondy k náboženským potřebám. Státní zákony byly tímto ustanovením nadřazeny nad církevní zákony a stát si tak zaručil jistý vliv na církevní správu.

Majetku církví se věnoval zákon č. 50/1874 ř.z., který v § 38 stanovuje, že „*Co se týče hospodaření s jměním církevním, jest pravidlem, že jmění církevní požívá té ochrany státní [...]*“.⁴⁶ Oprávněné osoby, které mají právo spravovat jmění jsou charakterizovány v § 42: „*[s]pravovati mají jmění kostelů farních společně správce fary, osada farní a patron kostela.*“⁴⁷ Státní dohled nad činností duchovních můžeme doložit § 60, který vyjadřuje, že „*Státní správa záležitostí duchovních má k tomu přihlížet, aby orgánové církví z mezí své působnosti nevykročovali [...]*“.⁴⁸ Tato ustanovení zakotvovala existenci církevního majetku. Zákon upravoval vnější poměry katolické církve ve věcech jmění kostelů a církevních ústavů. Zakotvil povinnost obyvatelům přispívat na fungování své farnosti. Zaměřoval se i na dohled duchovních a státu nad majetkem. Byla zde snaha zachovat základní jmění církevních kostelů a ústavů.

Zákonem č. 51/1874 ř.z. se vyměřovaly příspěvky na katolické církevní účely, které se ukládaly do náboženského fondu. Dle § 1 byli „*Majetníci církevních prebend a řeholní komunity či společenstva povinni dávatí nížepoložené příspěvky*

⁴⁴ Zákon č. 142/1867 ř.z. ze dne 21. 12. 1867, o všeobecných právech státních občanů. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/142-1867.htm>

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Zákon č. 50/1874 ř.z. ze dne 7. 5. 1974, kterým se upravují zevní poměry církve katolické. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/50-1874.htm>

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

*k náboženskému fondu na zapravení potřeb na účely katolické církve [...].*⁴⁹ Byl vydán i zákon o uznání náboženských společnostech č. 68/1874 ř. z., který mimo jiné stanovil podmínky pro uznání víry a požadavek minimálního vzdělání duchovního správce v náboženské obci a jakou má tato obec mít vnitřní strukturu.

Stát finančně podporoval církve prostřednictvím různých příspěvků a dotací. Důkazem je zákon č. 176/1898 ř.z. a jeho § 1, ve kterém je ustanoveno: „*Samostatným katolickým duchovním správcům a pomocným kněžím doplní se nejnižší příjem stavu jejich přiměřený (kongrua) z fondů náboženských, vztahmo z dotace státem těmto fondům dávané [...].*“⁵⁰ Cílem zákona bylo kompenzovat sociální rozdíly v příjmech farností. Dále v § 1 v zákoně, kterým se ustanovuje zvýšení nejmenšího příjmu a výslužného katolickým duchovním správců podle jejich služebního času z roku 1907, se dočteme, že „*[p]okud toto zvýšení není uhrazeno příjmy s duchovním úřadem stále spojeným, budiž zapraveno z náboženských fondů, vztahmo z jejich státní dotace.*“⁵¹ V následujících letech se plat duchovních stále navyšoval.

V právním rozboru k problematice restitucí církevního majetku autor JUDr. Karol Hrádela uvádí, že „*Katolická církev nikdy nebyla dokonce ani za Rakouska-Uherska vlastníkem nemovitého majetku na území Rakouska-Uherska, který by mohl samostatně pouze o své vůli o „svém“ majetku rozhodovat, a to dokonce, i když byla (resp. např. klášter, nadace atd.) jako vlastník zapsaná v pozemkových knihách. „Její“ vlastnictví mělo vždy specifický charakter.[...] Církev nebyla oprávněna volně v plném rozsahu jako jiný vlastník nakládat s hodnotnějším církevním majetkem a samozřejmě nebyla vůbec oprávněna nakládat s majetkem cizím např. farních obcí, klášterů atd. [...] Na rozdíl od státního majetku, kdy se jako vlastník do pozemkových knih zapisoval stát (erár), nezapisovalo se církevní vlastnictví jako vlastnictví církve, ale jako vlastnictví farní obce, kláštera, kostela, nadace atd. poté, co byly předloženy doklady ke zkoumání, je-li taková právnická osoba po právu ustavena, jaký má účel*

⁴⁹ Zákon č. 51/1874 ř.z. ze dne 7. 5. 1874, jímž se vyměřují příspěvky k náboženskému fondu na uhrazení potřeb na účely církve katolické. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/51-1874.htm>

⁵⁰ Zákon č. 176/1898 ř.z. ze dne 19. 9. 1898, jímž se vydávají ustanovení o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/176-1898.htm>

⁵¹ Zákon č. 56/1907 ř.z. ze dne 24. 2. 1907, kterým se ustanovují zvýšení nejmenšího příjmu a výslužného katolických duchovních správců podle jejich služebního času. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/56-07.htm>

a může-li podle zákona nabývat nemovitého majetku.[...] Nemovitosti Náboženské matice (Náboženského fondu) se zapisovaly jako nemovitosti Náboženské matice – samostatné právnické osoby, tj. opětovně se nezapisovaly jako majetek církve.“⁵²

⁵² Hrádela, Karol. “Co bylo ukradeno, musí být vráceno“ aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

4 První pozemková reforma

Významným obdobím ve vztahu k majetkovým poměrům církve a státu je období po první světové válce, kdy v rámci pozemkových reforem v celé Evropě církve přicházely o část svých majetků zestátněním podle platného zákonodárství v nově vzniklých demokratických zemích.

4.1 Situace po první světové válce

Před vznikem samostatného československého státu byla vydána v Paříži Washingtonská deklarace. Jednalo se o prohlášení nezávislosti československého národa. Prozatímní vláda v ní odmítala navrženou habsburskou federaci v jakékoli podobě, protože by neumožnila mimo jiné vlastní svrchovanost a svobodný rozvoj našeho národa. Deklarace popírá tvrzení, že by habsburská dynastie byla božího původu a z toho plynoucí její nároky na vládu. Proklamuje zachování moderní demokracie. V prohlášení byla obsažena myšlenka hospodářské reformy v podobě vykoupení velkostatků za účelem domácí kolonizace. Vztah státu k náboženství a církvi formuluje slovy: *„Ve stálé snaze po pokroku bude zaručovat úplnou svobodu svědomí, náboženství [...]. Církev bude odloučena od státu.“*⁵³

Po rozpadu Rakouska-Uherska vznikl 28. října 1918 na základě recepčního zákona samostatný československý stát v čele s prezidentem Tomášem G. Masarykem. Článek 2 tohoto zákona stanovil, že *„Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“*⁵⁴ Byly tedy zachovány zákony, které se týkaly církevního majetku a státního dohledu nad ním.

Omezení soukromého vlastnictví i možnost vyvlastnění zakotvila Ústavní listina Československé republiky. Majetková svoboda byla v § 109 odst. 1 a 2 vyjádřena slovy: *„Soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem. Vyvlastnění je možné jen na základě*

⁵³ Washingtonská deklarace ze dne 18. 10. 1918, Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou. In: Ceskenarodnilisty.cz [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/washingtonska-deklarace.html>

⁵⁴ Zákon č. 11/1918 Sb. ze dne 28. 10. 1918, o zřízení samostatného státu československého. In: Spec.prf.cuni.cz. [online]. [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://spec.prf.cuni.cz/lex/11-18.htm>

zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.“⁵⁵ Z listiny plynula možnost budoucích konfiskací daných v rámci zákona.

K oslabení šlechty došlo nejprve v rámci zákona o zrušení šlechtictví, řádů a titulů z prosince 1918. Paragraf 1 konstatuje, že „*Šlechtictví a řády, jakož i veškerá z nich plynoucí práva se zrušují [...]. Bývalí šlechtici nesmějí užívati svého rodného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví.*“⁵⁶ Později následovala první pozemková reforma, která omezila vlastnictví půdy převážně cizích šlechtických rodů.

O podobu pozemkové reformy nejvíce zasloužila agrární strana, která požadovala zabrat majetek panovnického rodu bez náhrady. Soud měl rozhodovat o statcích, které byly nabyté prostřednictvím pobělohorských konfiskací. Sociální demokracie navrhovala odebrat majetek bez náhrady stanovenému okruhu osob, v opačném případě měla být poskytnuta náhrada za vyvlastněné statky. Pro vyvlastnění majetku bez náhrady panovnickému rodu, Německé říši a konfiskátů v době pobělohorské se vyjádřili zástupci československé národní demokracie. Zastáncem církve byla lidová strana, která navrhovala odkup půdy za plnou náhradu. Československá strana socialistická byla pro neposkytnutí náhrady vyvlastněného soukromého majetku výrobních prostředků. Názory na podobu pozemkové reformy se v rámci politických stran v průběhu času měnily. Konečná dohoda mezi politickými představiteli o přijetí zákonů o pozemkové reformě proběhla koncem března roku 1919.⁵⁷

4.2 Cíl první pozemkové reformy

Pozemková reforma měla alespoň částečně odčinit křivdy páchané na české šlechtě, nekatolických kazatelích a v neposlední řadě na českém obyvatelstvu po bitvě na Bílé hoře. Cílem bylo umožnit návrat těch, kteří museli z náboženských důvodů

⁵⁵ Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. 2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Psp.cz. [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁵⁶ Zákon č. 61/1918 Sb. ze dne 10. 12. 1918, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. In: Beck-online.cz. [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6nrrfuza>

⁵⁷ Peichová, Adéla. Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky. In: Kuklík, Jan a kol. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium., 2011, s.33-35

opustit svoji zemi v rámci násilné rekatolizace. Církev v průběhu století podporovala habsburský rod na úkor zájmů Čechů, a proto měly její majetky podléhat reformě.⁵⁸

Záměrem pozemkové reformy po roce 1918 bylo zredukovat velkostatky v majetku šlechtických příslušníků cizích národů a poté půdu přidělit drobným zemědělcům, maloročníkům a bezzemkům. Po válce vlastnila především německá a maďarská šlechta jednu třetinu veškeré půdy. Mezi největší majitele patřili s 248 000 ha půdy Schwarzenbergové a se 173 000 ha půdy Liechtensteinové. Velkostatkům s rozlohou nad 1 000 ha patřilo 22 % zemědělské půdy (30,81 % veškeré půdy státu). Majitelé těchto velkostatků však reprezentovali pouze 0,04 % z celkového počtu vlastníků půdy. Maloročníci představovali 68 % z všech majitelů půdy, ale hospodařili pouze na 7 % rozlohy státu.⁵⁹ Největším vlastníkem půdy byla katolická církev. Spravovala kolem 500 000 ha půdy. Stát dle veřejného státního práva považoval většinu církevního jmění za veřejné statky, které církvi pouze svěřoval k užívání. Církevní celky nad 150 až 180 ha představovaly celkem okolo 235 500 ha církevní půdy, z nichž 80 % tvořily lesy.⁶⁰ Existoval tedy značný nepoměr ve vlastnictví pozemků, který měla pozemková reforma změnit.

Agrární strana chtěla prostřednictvím pozemkové reformy mimo jiné utlumit hlad po půdě na venkově, upevnit vliv agrární strany, posílit zemědělské podniky, zvýšit přidělem půdy životní standard a vytvořit podmínky pro vznik nové vrstvy statkářů.⁶¹

4.3 Legislativa první pozemkové reformy

První pozemková reforma v Československu ovlivnila sociální a hospodářské poměry ve společnosti. Významně zasahovala do vlastnictví půdy. Následující část se věnuje základnímu zákonodárství, které formovalo pozemkovou reformu.

⁵⁸ Hrádela, Karol. "Co bylo ukradeno, musí být vráceno" aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

⁵⁹ Peichová, Adéla. Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky. In: Kuklík, Jan a kol. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium., 2011, s.32

⁶⁰ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.84

⁶¹ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.85

4.3.1 Zákon č. 32/1918 Sb., o obstavení velkostatků

Zákon o obstavení velkostatků vlastnická práva nerušil, ale nebylo dovoleno se statky nakládat bez svolení úřadů. Byl zaměřen proti šlechtě a církvi a vztahoval se pouze na pozemky uvedené v zemských deskách. Paragraf 1 stanovil, že *„Každé zcizení mezi živými, jakož i zastavení a reálné zatížení smluvní i exekuční statků zapsaných do desek zemských bez svolení úřadů pro správu zemědělskou jest neplatné.“*⁶² Církev byla kompetentní nakládat se svým majetkem pouze při zachování stanovených pravidel státem.

Cílem tohoto zákona byla snaha znemožnit rozprodej nebo zadlužování půdy a statků před provedením pozemkové reformy.⁶³

4.3.2 Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového

Záborový zákon oficiálně započal pozemkovou reformu. Jeho prostřednictvím docházelo k úpravě vlastnictví půdy. Zákon měl vyřešit nevyrovnanost v pozemkovém vlastnictví. Za velký pozemkový majetek se považoval z § 2: *„[r]ozuměti soubory nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením, jestliže výměra náležící v území Československé republiky vlastnický jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům je větší než 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic), nebo 250 ha půdy vůbec. [...]“*⁶⁴ Tímto záborom nabýval stát právo majetek převzít a přidělit. Spadaly do něho i církevní objekty a pozemky. Ze záboru byly vyloučeny dle § 3 *„a) objekty právně i hospodářsky samostatné, jež neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech; b) majetek zemský, okresní a obecní (jmění i statek) [...]“*⁶⁵ Byly zde stanoveny majetky, které se záboru netýkaly a ty, které záboru podléhaly. Z § 6 vyplývá, že *„Osoby, které podle práva občanského jsou oprávněny hospodařiti na zabraném majetku, pokud nebude státem převzat, jsou napříště povinny na něm*

⁶² Zákon č. 32/1918 Sb. ze dne 9. 11. 1918, o obstavení velkostatků. In: Beck-online.cz [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mzsfuya#>

⁶³ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.74

⁶⁴ Zákon č. 215/1919 Sb. ze dne 16. 4. 1919, o zabrání velkého majetku pozemkového. In: Beck-online.cz [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mrrguxhazrrhbsc2my>

⁶⁵ Tamtéž

hospodařit řádně. [...]“⁶⁶ Majitelé objektů měli povinnost na zabrané půdě hospodařit až do chvíle, než došlo k převzetí záboru státem. Stát se snažil, aby zabraný majetek zůstal ve stávajícím stavu a do budoucna nechátral. Zákon specifikoval i okruh osob, který nebude mít nárok na náhradu v § 9 slovy: „[b]ez náhrady bude převzat majetek příslušníků nepřátelských států, příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské, majetek nadací spočívajících na právech ze šlechtictví zrušeného zákonem [...]; majetek bezprávně nabytý; majetek osob, které se hrubě provinily proti československému národu ve světové válce [...].“⁶⁷ Zákon korespondoval s cílem pozemkové reformy odčinit pobělohorské konfiskace cizí šlechtou a postupně byl dále legislativně rozveden.

Nejvyšší správní soud roku 1921 stanovil, že zabráním majetku nedošlo k přesunu vlastnických práv a dosavadní vlastník se dále považoval za majitele.⁶⁸ Záborovým zákonem se pouze stanovily vlastníkově povinnosti a omezení.

4.3.3 Zákon č. 330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě

V roce 1919 byl zřízen Pozemkový úřad. Z § 4 plyne, že „*Pozemkový úřad zastupuje stát co do všech práv a závazků, vzniklých prováděním zákonů o zabránění velkého majetku pozemkového [...]. Majetek, prováděním záborového zákona do státní správy připadlý, spravuje pozemkový úřad samostatně.*“⁶⁹ Jeho hlavní uplatnění bylo popsáno v § 7, a to: „*[d]ozíratí na řádné hospodaření na majetku zabraném, ale dosud nepřevzatém [...]. Udíletí souhlas ke zcizení, pronájmu, zavazení a dělení zabraného majetku [...]. Stanovití postup, v jakém zabraný majetek má býti přejímán [...]. Dávati výpovědi osobám, hospodařícím na zabraném majetku před jeho převzetím [...]. Určovati výši náhrady za majetek, převzatý podle zásad [...]. Přidělovati zabraný majetek, stanoviti výši a způsob přidělů [...].“⁷⁰ Z výše uvedeného plyne, že Pozemkový úřad disponoval mnoha povinnostmi a právy, kterými se realizoval*

⁶⁶ Zákon č. 215/1919 Sb. ze dne 16. 4. 1919, o zabránění velkého majetku pozemkového. In: Beck-online.cz [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mrrguxhazrrhbsc2my>

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.85

⁶⁹ Zákon č. 330/1919 Sb. ze dne 11. 6. 1919, o pozemkovém úřadě. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1231&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷⁰ Tamtéž

záborový proces. Dohlížel na manipulaci se zabraným majetkem, určoval výši náhrady, vyčlenil skupiny obyvatel, kterým má být majetek přidělen nebo napomáhal zřizování zemědělských družstev. Sídlil v Praze, byl podřízen vládě a prováděl soupis zabraného majetku.

4.3.4 Zákon č. 318/1919 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

Uplatněním zákona o zajištění půdy drobným pachtýřům přicházela církev o své pozemky za náhradu. Zákon v § 1 konstatuje, že „*Pachtýř (podpachtýř) zemědělského pozemku může žádati, aby mu pozemek postoupen byl do vlastnictví za náhradu stanovenou podle tohoto zákona, nebo aby mu byl ponechán v pachtu (§ 29), jestliže požadovaný pozemek patří státu nebo jest zabrán státem podle zákona o zabrání velkého majetku pozemkového [...], nebo jest zapsán v zemských deskách nebo jest hospodářskou součástí statku zapsaného v zemských deskách nebo statku církevního nebo nadačního a byl nejméně od prvního října 1901 nepřetržitě až do dne, kdy tento zákon byl vyhlášen, v pachtu nebo podpachtu jeho [...]*“.⁷¹ Pachtýř tak mohl získat obdělávanou půdu za určitých podmínek daných dle tohoto zákona. Za církevní statky zákon považoval nemovitosti jakékoli církve nebo náboženské společnosti jako byly kostelní nebo farní pozemky a podobně. Netýkal se obecních pozemků. Přejímací cena byla stanovena v § 8 slovy: „*Náhradu za požadovaný pozemek (přejímací cenu) vysloví soud [...] při tom jest se řídití cenami pozemků v téže krajině z r. 1913. [...]*“.⁷² Náhrada se tedy vypočítávala z předválečných cen z roku 1913.

4.3.5 Zákon č. 81/1920 Sb., o přidělu zabrané půdy

Přídělový zákon z roku 1920 upravoval právní poměr k přidělené půdě. Dle § 1 Pozemkový úřad přiděloval převzatou půdu: „*[j]ednotlivcům a to malým zemědělcům, domkařům, drobným živnostníkům, zaměstnancům zemědělským i lesnickým a bezzemkům, a to zvláště legionářům a příslušníkům ozbrojené moci československé, jakož i pozůstalým [...] sdružením zemědělským a spotřebním [...]*

⁷¹ Zákon č. 318/1919 Sb. ze dne 27. 5. 1919, o zajištění půdy drobným pachtýřům. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1219&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷² Tamtéž

obcím a jiným veřejným svazům [...].“⁷³ V paragrafech 9, 10, 11 a 12 formuloval pravidla přidělování jednotlivých druhů půdy, jako byly pastviny, rybníky, lesní půda nebo zemědělská půda. Z přidělených pastvin měl mít prospěch co největší počet osob. Lesní pozemky a rybníky se přednostně přidělovaly obcím a veřejným svazům. Příděl pozemků se řídil zásadami popsány v § 16: „[k]e zřízení rolnických nedílů přiděliti je tolik půdy, aby byly utvořeny soběstačné usedlosti [...] členové rodiny uchazečovy žijící, s ním ve společné domácnosti, nemají samostatného nároku na příděl půdy, že však lze při přidělu slušně přihlédnout k počtu členů rodiny [...].“⁷⁴ Za soběstačné usedlosti se považovaly statky o velikosti 6 až 10 ha nebo 15 ha zemědělské půdy. Půda se dle § 21 odst. 1 přidělovala „[z]působem co nejúčelnějším a budiž pokud možno docíleno zcelení půdy v obcích, ve kterých leží zabraný majetek. [...]“⁷⁵ Z výše uvedeného plyne, že přidělový zákon vyčlenil skupiny obyvatel, které měly na zabranou půdu nárok a určil i skupinu osob, která takový nárok neměla. Rozlišil druhy půdy a podmínky, za kterých je bylo možné získat. Celkově byl vymezen předpisy, které se zaměřovaly na pravidla a metody přidělení zabraných pozemků.

4.3.6 Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový

Hlavní postavení v náhradovém zákoně měl Pozemkový úřad. Jeho úlohu vystihoval § 1 slovy: „Pozemkový úřad má právo vykonávati na zabraném pozemkovém majetku všechny přípravné práce, které mají sloužiti k tomu, aby byl vypracován plán pro přejímání a přidělování zabraného majetku. [...]“⁷⁶ Třetí část zákona se týkala převzetí majetku bez náhrady a za náhradu. Paragraf 35 stanovil, že „Předpisy o poskytování náhrady vlastníkům převzatých nemovitostí dle tohoto zákona neplatí, hledíc k § 9 záborového zákona, pro majetek příslušníků nepřátelských států a majetek příslušníků bývalé panovnické rodiny Habsbursko-Lotrinské [...]“⁷⁷ Zabraná půda se vykupovala za cenu danou v § 41. V něm bylo konstatováno, že „Náhradou (přejímací cenou) za převzatý pozemkový majetek jest cena jeho vyplývající z průměru

⁷³ Zákon č. 81/1920 Sb. ze dne 30. 1. 1920, zákon přidělový. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1661&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Zákon č. 329/1920 Sb. ze dne 8. 4. 1920, zákon náhradový. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1910&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷⁷ Tamtéž

cen docilovaných v letech 1913 až 1915 při prodeji statků z volné roky v rozloze přes 100 ha. [...]“⁷⁸ Přejímací cena se v případech, kdy zabraná půda převyšovala danou výměru, snižovala o procentuální srážku. Takové srážce podléhaly pozemky popsané v § 42 slovy: „Při souborech přes 1000 ha budiž celková přejímací cena snížena a to v poměru ku snížení obecných cen vyplývajícimu z hospodaření na velkých pozemkových rozlohách [...].“⁷⁹

Tabulka č. 1: Procentuální srážka z přejímací ceny v závislosti na rozloze

Rozloha	Srážka
1 000 ha - 2 000 ha	5 %
2 000 ha - 5 000 ha	10 %
5 000 ha - 10 000 ha	15 %
10 000 ha - 20 000 ha	20 %
20 000 ha - 50 000 ha	30 %
50 000 ha – více	40 %

Zdroj: Zákon č. 329/1920 Sb. § 42, vlastní úprava

Z tabulky 1 plyne, že nejvyšší částka byla stržena u souborů nad 50 000 ha a srážka mohla být až 40%. Velikost konkrétní procentuální srážky závisela na okolnostech uvedených v následujícím paragrafu. Pozemkový úřad dle § 43 provede „Ocenění převzatých nemovitostí [...] přihledaje k osobitým vlastnostem převzatých nemovitostí a stavu, v jakém byly převzaty. Zejména budiž vzat zřetel při oceňování na investice provedené po 24. dubnu 1919, jestliže užitek jejich v době převzetí ještě trvá nebo se pravděpodobně dostaví [...]“.“⁸⁰ Stát si byl vědom rozsáhlosti majetků šlechty a v souladu se záměrem první pozemkové reformy snížil počet velkostatků v rukou příslušníků cizí šlechty a katolické církve. Procentuální srážkou znehodnotil jmění a částečně tak napravil majetkové křivdy.

Náhradovou cenu považoval publicista František Peroutka za trest šlechty v souvislosti s Bílou horou. Bývalí vlastníci však obdrželi za své pozemky vysokou hotovost, s kterou mohli libovolně nakládat.⁸¹

⁷⁸ Zákon č. 329/1920 Sb. ze dne 8. 4. 1920, zákon náhradový. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1910&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.85

4.4 Finanční závislost církve na státu

Po vzniku Československa byla církev stále finančně závislá na dotacích od státu, které se v průběhu let navyšovaly. Důkazem je zákon č. 246/1920 Sb., jímž se zvyšuje příjem poskytovaný státem římskokatolickému duchovenstvu o 1 200 Kč ročně.⁸²

Pro zabezpečení církevních duchovních byl přijat v roce 1926 kongruový zákon o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných, příp. recipovaných. V § 1 se sdělovalo, že „*Nejnižší příjem (kongrua) duchovenstva kongruálních církví a náboženských společností státem uznaných případně recipovaných, činného při správě farních úřadů, jakož i jiné veřejné duchovní správě [...] stanoví se roční částkou Kč. 9.000.-, která se zvyšuje po každých třech rocích započitatelné služební doby vždy o 972.- Kč, nejvýše však celkem desetkrát. [...]*“⁸³ Zákon určoval minimální příjem duchovních poskytovaný státem a nárok na výplatu dotace se odvíjel od dosaženého vzdělání.

Vládní nařízení o úpravě platů duchovenstva navyšovalo nejnižší příjem. Nárok na příjem byl po splnění několika podmínek. Úprava navýšení důchodu byla uvedena v § 2 odst. 1 slovy: „*Nejnižší příjem (kongrua) duchovenstva kongruálních církví a náboženských společností státem uznaných [...] stanoví se roční částkou Kč 15.900.-, která se zvyšuje po každých třech rocích [...]*“⁸⁴ Příjem duchovenstva poskytovaný státem se redukoval v § 18. V odstavci 1 a 2, se konstatuje, že „*Doplněk nejnižšího příjmu (kongruy) snižuje se o jiný stálý příjem, jehož duchovní požívá z veřejných prostředků [...] rozumí se nejen prostředky státní a prostředky fondů, ústavů a podniků státních nebo státem spravovaných, nýbrž i prostředky z církevních obročí, úřadů, korporací a ústavů [...]*“⁸⁵ Nejnižší příjem se snižoval o jiný stálý příjem,

⁸² Zákon č. 246/1920 Sb. z. a n. ze dne 9. 4. 1920, jímž se zvyšuje kongrua duchovenstva římskokatolického. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/246-20.htm>

⁸³ Zákon č. 122/1926 Sb. z. a n. ze dne 25. 6. 1926, zákon kongruový. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/122-26.htm>

⁸⁴ Nařízení vlády č. 124/1928 Sb. ze dne 17. 7. 1928, o úpravě platů duchovenstva. In: Epravo.cz [online]. [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4647&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁸⁵ Tamtéž

který duchovenstvo čerpalo z veřejných prostředků fondů nebo ústavů. Vládní nařízení a kongruový zákon o úpravě duchovenstva byly později novelizovány.

Zpráva ministerstva zahraničních věcí o státních výdajích na římskokatolickou církev⁸⁶ ze dne 23. 8. 1949 uvádí, že v roce 1919 byly učiněny v Československu výdaje o výši přibližně 16,5 mil. korun československých. Výdaje na římskokatolickou církev se v průběhu let navyšovaly a v roce 1938 dosáhly celkové výše přesahující 68 mil. korun.

4.5 Kritika pozemkové reformy

Proti provedení pozemkové reformy se postavila šlechta a velkostatkáři, kteří by aplikací reformy přišli o rozsáhlé majetky. Šlechta přišla prostřednictvím zákonů po válce o výhody a podporu mezi obyvatelstvem. Velkostatkáři se snažili zmírnit dopady reformy. Oponovali ekonomickým významem rozsáhlých hospodářství a zajištěním zaměstnání pro dělníky. Po přijetí náhradového zákona velkostatkáři kritizovali stanovenou náhradovou cenu.⁸⁷

Náhradovou cenu kritizoval i prezident Tomáš G. Masaryk. „*Prezident ve své kritice upozorňoval na nesrovnalost dvou právních norem, a to náhradového zákona vycházejícího z cen předválečných a zákona upravujícího dávku z majetku, který naopak jeho rozhodnou cenu majetku stanovil hodnotu majetku po válce.*“⁸⁸ Na druhou stranu v roce 1927 vyslovuje, že „*Po válce také v našich zemích byly hlad a bída a lid přirozeně pohlížel nepříznivě na velké latifundie*“⁸⁹; *záborovým zákonem předešli jsme sociálním výbuchům, protože se lidu dala naděje na získání půdy.*“⁹⁰

K první pozemkové reformě se kriticky vyjadřoval Josef Pekař ve své knize *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy z roku 1923*. Svými názory se staví

⁸⁶ Janišová, Milena a Kaplan, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948. Dokumentace*. Brno: Doplněk, 1995, s.402

⁸⁷ Peichová, Adéla. *Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky*. In: Kuklík, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium., 2011, s.34-36

⁸⁸ Peichová, Adéla. *Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky*. In: Kuklík, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium., 2011, s.36

⁸⁹ rozsáhlá zemědělská plocha

⁹⁰ Průcha, Václav a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945*. Brno: Doplněk, 2004, s.84-85

proti všeobecně známému záměru první pozemkové reformy a to, aby byla vrácena lidu půda, která byla zkonfiskovaná po roce 1620. Záborový zákon vykládá tak, že „[u]vrhoval je do trapného stavu právní a hospodářské nejistoty, byl v podstatě výrokem o příštím vyvlastnění asi 4-5 mil. ha, tj. plochy víc než dvakrát tak velké jako země moravská, byl nerozpačitým zasáhnutím do práv soukromého vlastnictví [...]“.⁹¹ Přídělový zákon považuje za původce neefektivity vzhledem ke skutečnosti, že se zabraná zemědělská půda rozdělovala ve velikosti 6 až 10, případně 15 ha a docházelo tak k rozšíření domkařských a chalupnických hospodářství namísto větších selských statků, které považoval za vrstvu pravého sedláctva a jádrem zemědělského stavu. Nesouhlasí s náhradovou cenou, protože velkostatkář obdržel za vyvlastněnou půdu předválečnou cenu stanovenou mechanicky a u pozemků s výměrou nad 1 000 ha sníženou o srážku 5 až 40 %, dokládá to slovy: „Kdo uváží rozdíl ceny z půdy z roku 1914 na jedné straně (kdy koruna stála 8 centimů) na druhé straně, přizná, že tato náhrada a že zejména způsob úhrady její byl zakrytou konfiskací větší části majetku.“⁹² Poukazuje i na finanční zatížení velkostatkářů, když vyslovuje, že si velkostatkáři v souladu se zákonem měli „[p]onechatí objekty nadbytečné, o nichž zákon prohlásil, že je Pozemkový úřad nepřevzme, tj. zámky, staré hrady, parky, jejichž udržování spojeno je pravidlem s velkým nákladem [...]“.⁹³ Předpokládal, že zákony o pozemkové reformě způsobí veliké zmenšení státních příjmů, protože dojde ke ztrátě na dávce z majetku a přírůstku majetku. Tyto ztráty dle jeho názoru budou převyšovat zisky a bude následovat rozvrat hospodářské skladby země.

4.6 Dopady pozemkové reformy

První pozemková reforma ovlivnila mimo jiné pozemkové vlastnictví, napomohla zmírnit vylidňování venkova, zmenšila sociální napětí a podpořila rozvoj stavitelství. V období let 1921 až 1930 dle vyjádření Státního statistického úřadu se razantně zvýšil počet zemědělských závodů, které hospodařily na půdě o velikosti 5 až 10 ha. Reforma měla i pozitivní vliv na růst produkce. Při průběhu

⁹¹ Pekař, J. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír – nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1923. s.30

⁹² Pekař, J. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír – nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1923. s.35

⁹³ Pekař, J. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír – nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1923. s.37

agrární krize menší podniky zareagovaly pružně a přizpůsobily se situaci na trhu lépe než velkopodniky.⁹⁴

Ke konci roku 1930 byla celková výměra zemědělské půdy 7 545 000 ha. Z toho záboru podléhalo 1 311 000 ha, tedy přibližně 17,4 % zemědělské půdy celkem. Přes 28 % zabrané půdy se ponechalo původním vlastníkům. Na nové nabyvatele přešlo 826 000 ha (63 % zabrané půdy). Zbylých 110 000 ha se využilo k doplnění lesního hospodářství na zabrané půdě. Za nezemědělskou půdu se považovaly lesy, pastviny a vodní plochy. Z celkové výměry 6 492 000 ha této půdy se reforma vztahovala na 2 779 000 ha půdy. Propuštěno ze záboru bylo 858 000 ha. Novým majitelům Pozemkový úřad přidělil půdu o celkové rozloze 748 000 ha půdy. V záboru zbývalo 1 164 000 ha zejména lesních ploch.⁹⁵

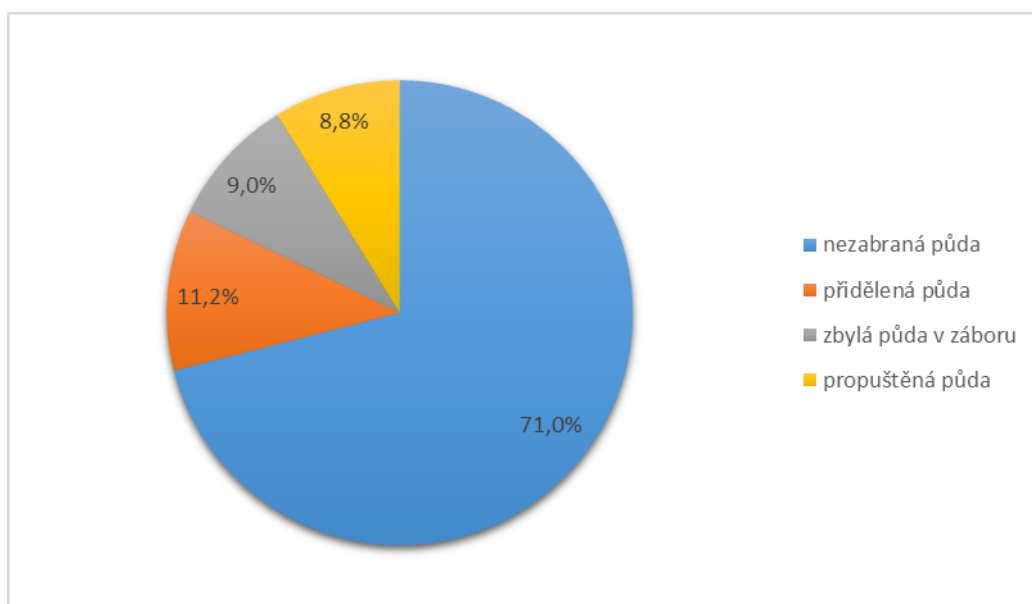
Pozemková reforma se týkala přibližně rozlohy 4 081 200 ha zemědělské i nezemědělské půdy. Veškerá půda státu měla výměru 14 036 367 ha. Graf č. 1 znázorňuje rozdělení veškeré půdy v Československu do konce roku 1930. Z grafu je patrné, že větší část půdy ve státě nebyla pozemkovou reformou nijak postižena. Z 29 % zabrané půdy se do konce roku 1930 převedlo 11,2 % půdy na nové majitele. Ze záboru se dle § 3 a § 11 zákona č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového a § 20 náhradového zákona vyloučily zejména objekty právně i hospodářsky samostatné, které nesloužily k hospodaření na zabraných nemovitostech, historické památky a parky. Jednalo se například o 105 mlýnů, 74 cihelen, 46 pivovarů a 14 lihovarů.⁹⁶

⁹⁴ Voženílek, Jan. O naší pozemkové reformě. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931, s. 18-20

⁹⁵ Voženílek, Jan. O naší pozemkové reformě. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931, s. 11-12

⁹⁶ Voženílek, Jan. O naší pozemkové reformě. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931, s. 14-15

Graf č. 1: Rozdělení veškeré půdy k 1. prosinci 1930

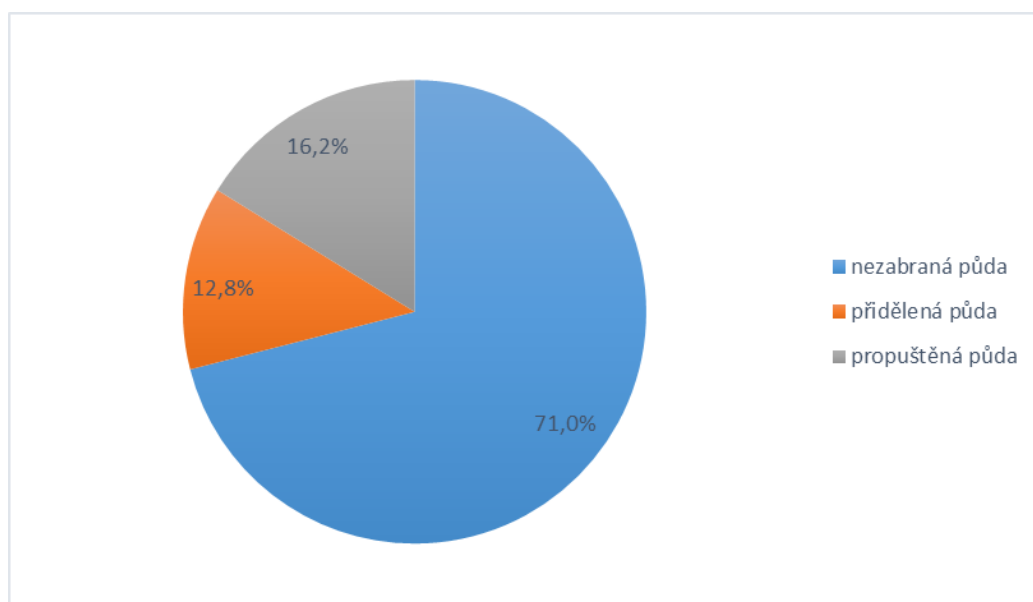

Zdroj: Voženílek, Jan (1931), vlastní úprava

Podle výsledků pozemkové reformy z roku 1938 byla zbylá půda v záboru propuštěna původním majitelům nebo jim byla ponechána v užívání na dalších 20 až 30 let prostřednictvím tzv. generálních dohod, které Státní pozemkový úřad uzavíral v letech 1935 a 1936 s původními vlastníky. Z přidělené půdy se drobným přidělem rozdělilo 790 000 ha půdy. Přibližně 56 % zabrané půdy zůstalo ve vlastnictví nebo užívání prvotním majitelům.⁹⁷ Stav z roku 1938 zobrazuje graf č. 2.

⁹⁷ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004, s.123-124

Graf č. 2: Rozdělení veškeré půdy podle stavu z roku 1938

Zdroj: Průcha, Václav a kolektiv (2004), vlastní úprava

Církevní půdy se týkal zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového. V Čechách podléhalo záboru 103 295 ha a na Moravě 130 824 ha půdy. Celkem se tedy jednalo o 234 119 ha půdy církve. Z toho 36 975 ha nabyli noví majitelé a 67 629 ha půdy stát církvi propustil. Církvi bylo odebráno 15,8 % půdy spadající do záboru.⁹⁸

⁹⁸ Kalný, Mojmír. Církevní majetek a restituce. In: Obcinst.cz. [online]. [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/studie-oi-c-7-cirkevni-majetek-a-restituce/>

5 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi po roce 1945

S nástupem nacistické okupace církev přicházela o své majetky v pohraničí. Zkonfiskovaný majetek se v pozemkových knihách převedl na Velkoněmeckou říši.⁹⁹ Po druhé světové válce vzniklo několik právních předpisů, které významně ovlivnily majetkové vztahy církve.

V dekretu č. 5 z roku 1945 je v § 1 odst. 1 stanoveno, že „*Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod nátlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.*“¹⁰⁰ Pod národní správu se dával dle § 2 odst. 1 majetek státně nespolehlivých osob. Za státně nespolehlivé osoby zákon dle § 4 považoval občany německého národa a osoby, které vyvíjely činnost zejména proti státní svrchovanosti a demokraticko-republikánské formě.

Dekretem č. 12/1945 Sb. se stát snažil o provedení nové pozemkové reformy s cílem jednou pro vždy odebrat českou a slovenskou půdu německým a maďarským statkářům a zrádcům republiky. S církevním jměním souvisela majetková práva ve vlastnictví německé říše. Tato práva byla upravena v § 1 odst. 1 slovy: „*S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví: a) všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost [...].*“¹⁰¹ Z § 4 plyne, že „*Zemědělským majetkem (§1, odst. 1) jest rozuměti zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou*

⁹⁹ Kalný, Mojmir. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

¹⁰⁰ Dekret č.5/1945 Sb. ze dne 19. 5. 1945, o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

¹⁰¹ Dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. 6. 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>

*zkonfiskovaného majetku anebo jeho části.*¹⁰² Na patronátní právo se vztahoval § 5 odst. 2, který konstatuje, že „*Patronátní práva a povinnosti, váznoucí na zemědělských majetcích, konfiskovaných podle § 1, zanikají dnem konfiskace. V případech zvláštního zřetele hodných poskytne Národní pozemkový fond náhradu.*“¹⁰³

Dekret prezidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy č. 108/1945 Sb. v § 1 vymezoval konfiskovaný majetek. V odst. 1 se píše, že „*Konfiskuje se bez náhrady [...] majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva [...] který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví: 1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva [...].*“¹⁰⁴ Výjimky z konfiskace určuje § 2. V odst. 3 se uvádí, že „*Konfiskaci nepodléhá majetek, jehož v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické persekuce pozbyly osoby, které nespádají pod ustanovení § 1.*“¹⁰⁵

Výše zmíněné dekrety můžeme zařadit do první etapy druhé pozemkové reformy uskutečňované v Československu. Konfiskovala se zejména půda Němců, Maďarů a zrádců republiky. Prostřednictvím Benešových dekretů stát zabavil celkem 2 400 449 ha půdy. Více jak 41 % z celkové výměry konfiskátů připadalo na lesní pozemky. Nejvýrazněji bylo konfiskací postihnuto české pohraničí. Týkalo se 238 563 majitelů a 1 955 076 ha půdy. Správu nad zabaveným majetkem vykonával Národní pozemkový fond.¹⁰⁶

Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy byl přijat Ústavodárným Národním shromážděním republiky Československé, které vzniklo na základě demokratických voleb. Upravoval pozemkové vlastnictví podle záborového zákona a podroboval revisi určené pozemkové majetky a zemědělské a lesní podniky.

¹⁰² Dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. 6. 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ Dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. 10. 1945, o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108>

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 2, Období 1945-1992. Brno: Doplněk, 2009, s.77

Revise a vydání rozhodnutí příslušelo ministerstvu zemědělství. Zákon se věnoval i soupisu pozemkového majetku. Paragraf 1 o předmětu revise stanovil: „*Úprava pozemkového vlastnictví, provedená podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového (v dalším "zákon záborový"), a podle předpisu jej provádějících (první pozemková reforma), se podrobuje revisi, pokud jde o [...] zemědělské a lesní podniky nebo jiné samostatné hospodářské jednotky, vytvořené ze zabraného majetku pozemkového jednak přidělem nebo směnou [...] přesahuje-li jejich výměra 50 ha veškeré půdy [...]*“.¹⁰⁷ Revisi se podrobovaly i objekty, které byly ze záborového zákona původně vyloučeny. Jednalo se mimo jiné o objekty právně i hospodářsky samostatné, které nesloužily hospodaření na zabraných nemovitostech. Soupis pozemkového majetku museli odevzdat dle § 3 odst. 1: „*Vlastníci nebo spoluvlastníci pozemkového majetku, uvedeného v § 1, jsou povinni sepsati a ohlásiti svůj majetek. Soupisové povinnosti podléhají osoby fyzické bez rozdílu státního občanství a tuzemské i cizozemské osoby právnické [...]*“.¹⁰⁸ Náhrady za vyvlastněný majetek byly upraveny v § 7. Následovalo vládní nařízení č. 194/1947 Sb., o soupisu pozemkového majetku pro revisi první pozemkové reformy a jejím vyznačením ve veřejných knihách z 18. listopadu 1947.

Soupisu podléhalo v českých zemích celkem 177 673 ha pozemků církve. V celém Československu mělo církevním majitelům po provedení revise první pozemkové reformy zůstat pouze 5 203 ha zemědělské a lesní půdy.¹⁰⁹

Se změnou režimu vstoupil v dubnu 1948 v platnost zákon o nové pozemkové reformě. Jednalo se o trvalou úpravu vlastnických vztahů k zemědělské a lesní půdě, kterou § 1 odst. 1 vystihuje slovy: „*Vlastnické poměry k půdě (odstavec 7) se upravují tak, aby půda, sloužící zemědělské výrobě, náležela, pokud v tomto zákoně není stanoveno jinak, výkonným zemědělcům podle zásady, že půda patří těm, kdož na ní pracují.*“¹¹⁰ Dále je v § 1 odst. 2 stanoveno, že „*Ustanovení tohoto zákona se vztahují*

¹⁰⁷ Zákon č. 142/1947 Sb. ze dne 11. 7. 1947, o revisi první pozemkové reformy. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Kalný, Mojmir. Církevní majetek a restituce. In: Obcinst.cz. [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/studie-oi-c-7-cirkevni-majetek-a-restituce/>

¹¹⁰ Zákon č. 46/1948 Sb. ze dne 21. 3. 1948, o nové pozemkové reformě. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>

na pozemkové vlastnictví výkonného zemědělce, pokud výměra jeho půdy [...] přesahuje 50 ha [...].¹¹¹ Stát měl tuto půdu vykoupit za náhradu a přidělit ji oprávněným uchazečům. Finanční ustanovení bylo formulováno v § 9. Tento paragraf v odst. 1 sděloval, že „Za vykoupenou půdu poskytuje stát náhradu ve výši průměrné obecné ceny za posledních 10 let před výkupem nebo ve výši obecné ceny v době výkupu, je-li tato nižší, vždy však se srážkou 20 % [...]”.¹¹² Dle § 16 bylo možné vykoupenou půdu přidělit malozemědělci, drobným pachtýřům a zemědělským zaměstnancům dle pravidel daných zákonem. Zákon vymezoval okruh subjektů, na které se ustanovení nevztahuje. Byla zde zakotvena soupisová činnost, určena náhrada a úprava přidělu půdy.

Zákon o nové pozemkové reformě vstoupil v platnost v době, kdy nebyla dokončena revize první pozemkové reformy. Stát upravoval vlastnické vztahy i u církevních pozemků s rozlohou menší než 50 ha a prostřednictvím zákona o nové pozemkové reformě církev přišla o 80 000 ha půdy. Církev si mohla ponechat farní zahrady do výměry 2 ha.¹¹³

Zákon č. 218/1949 Sb. upravoval hospodářské zabezpečení církví a náboženských společností státem a byl zrušen až k 1. lednu 2013. V § 1 bylo stanoveno, že „Stát poskytuje podle dalších ustanovení zákona osobní požitky duchovním církví a náboženských společností, kteří působí se státním souhlasem v duchovní správě [...]”.¹¹⁴ Ustanovení se týkala financování osobních požitků duchovenstva, které se podle § 3 skládalo z platu, hodnotního přídatku a odměny za vyšší výkon. Dále měli duchovní nárok na náhradu cestovních a stěhovacích výloh. Stát hradil náklady spojené s výkonem bohoslužeb a úkonů spojených s církevní administrativou. Zánik závazků vyslovuje § 11 odst. 1 slovy: „Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami přechází

¹¹¹ Zákon č. 46/1948 Sb. ze dne 21. 3. 1948, o nové pozemkové reformě. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Kalný, Mojmír. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

¹¹⁴ Zákon č. 218/1949 Sb. ze dne 14. 10. 1949, o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/218-49a.htm>

na stát. ¹¹⁵ Ze zákona vyplývá, že stát dohlížel na majetek církví a náboženských společností.

Na tento zákon navazovalo nařízení vlády Československé republiky č. 219/1949 Sb.,¹¹⁶ o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem. Duchovní byli považováni za zaměstnance církve a pobírali určený základní plat. Duchovní správa se vykonávala pouze se souhlasem státu. Předpokladem pro výkon duchovenské činnosti bylo složení slibu věrnosti Československé republice.

¹¹⁵ Zákon č. 218/1949 Sb. ze dne 14. 10. 1949, o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/218-49a.htm>

¹¹⁶ Nařízení vlády č. 219/1949 Sb. ze dne 18. 10. 1949, o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-219>

6 Majetkové vztahy mezi státem a církvemi po roce 1990

Se změnou právního prostředí po převratu v roce 1989 se přistoupilo k majetkovým restitucím v souvislosti s napravením majetkových a jiných křivd z období 25. února 1948 až 1. ledna 1990 komunistickým režimem. Stát musel vyřešit postavení i ekonomické zabezpečení církví a náboženských společností (dále jen CNS).

6.1 Restituční zákonodárství v 90. letech 20. století

V průběhu 90. let probíhaly majetkové restituce. Federativní shromáždění České a Slovenské Federativní republiky se usneslo na zákoně o mimosoudních rehabilitacích¹¹⁷, který měl zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989. Zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku¹¹⁸ z roku 1991 se zaměřil na vlastníky zemědělského a lesního majetku s cílem zlepšit péči o půdu obnovením původních vlastnických vztahů. Ze zákonů vyplývalo, že oprávněnými osobami byly pouze fyzické osoby, jejichž vlastnická práva přešla na stát v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 zejména výrokem o propadnutí majetku nebo odnětím bez náhrady.

Na právnické osoby se vztahoval zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd. Předmět úpravy byl popsán v § 1 slovy: „*Zákon se vztahuje na následky majetkových křivd způsobených fyzickým a soukromým právnickým osobám odnětím vlastnického práva k nemovitým, popřípadě movitým věcem podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru, podle zákona č. 71/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některého soukromého domovního majetku [...]*“.¹¹⁹ Podle § 13 má oprávněná osoba nárok na vydání movité věci při doložení, že jí byly věci odňaty na základě předpisů popsaných v § 1. V případě, kdy nelze nemovitost

¹¹⁷ Zákon č. 87/1991 Sb. ze dne 21. 2. 1991, o mimosoudních rehabilitacích. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-87>

¹¹⁸ Zákon č. 229/1991 Sb. ze dne 21. 5. 1991, o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-229>

¹¹⁹ Zákon č. 403/1990 Sb. ze dne 2. 10. 1990, o zmírnění následků některých majetkových křivd. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-403>

vydat, oprávněné osobě vzniká nárok na vydání kupní ceny. Podílet se mohly i církevní soukromé právnické osoby.

Výhradně církví se týkal zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Záměrem byla náprava křivd způsobených v padesátých letech a jednalo se především o protiprávní odnětí jejich nemovitého majetku. Součástí zákona byly přílohy s výčtovým soupisem církevních objektů. V § 1 odst. 1 a 2 je přímo uvedeno, že *„Nemovitý majetek uvedený v příloze č. 1 tohoto zákona se prohlašuje ke dni účinnosti tohoto zákona za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací. Nemovitý majetek uvedený v příloze č. 2 tohoto zákona se prohlašuje ke dni účinnosti tohoto zákona za vlastnictví arcibiskupství olomouckého.“*¹²⁰ Výčet církevních objektů se rozšířil zákonem č. 338/1991 Sb. K předchozímu zákonu se doplnila příloha č. 3 s dalším výčtem církevních objektů, které se mají navrátit.

Výčtové zákony se vztahovaly pouze na subjekty Římskokatolické církve. Zákonem č. 298/1990 Sb. se navrátilo 74 klášterních budov a stavebních pozemků. Konkrétní objekty se vybíraly prostřednictvím konferencí vyšších řeholných představených a komise odborníků předsednictva vlády. Přechod vlastnictví proběhl, pokud se jednalo o objekty zabavené po roce 1949 a stát je vlastnil. Další podmínkou bylo, že řeholní řády jednotlivé objekty potřebovaly pro výkon své činnosti. Zákon se nevztahoval na hospodářské objekty. Novelou z roku 1991 došlo k navrácení dalších 199 objektů, které přešly na řeholní řády a kongregace Římskokatolické církve.¹²¹

Usnesení vlády č. 498 vymezovalo nemovitý majetek, který se převede do vlastnictví církví a stanovilo podmínky nároku na tento převod. Článek 1 odst. 2 konstatuje, že *„Do vlastnictví církví se převede za dále uvedených podmínek následující nemovitý majetek, včetně eventuálních spoluvlastnických podílů: a) budovy a stavby, které sloužily k duchovním, pastoračním a správním účelům církví nebo jako obydlí duchovních, b) pozemky, na nichž stojí budovy a stavby uvedené v bodu a) včetně*

¹²⁰ Zákon č. 298/1990 Sb. ze dne 19. 7. 1990, o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/298-90.htm>

¹²¹ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XV

*pozemku, které s těmito budovami tvoří jeden funkční celek, a pozemky, na nichž stojí budovy, k nimž přešla vlastnická práva podle zákona č. 298/1990 Sb. [...] ve znění zákona e. 338/1991 Sb., c) budovy a stavby, včetně pozemku, tvořících s nimi jeden funkční celek, pokud sloužily k sociální, charitativní, výchovné a vzdělávací činnosti církví [...] to vše za předpokladu, že převodu nebrání závažný veřejný zájem.*¹²² Podmínky převodu nemovitého majetku církvím se stanovily v článku 2 odst. 1. Muselo se jednat o nemovitý majetek, který byl ve vlastnictví státu, církve takový majetek vlastnily ke dni 25. 2. 1948 a církve se mohly prokázat právní kontinuitu mezi 25. 2. 1948 a 31. 12. 1992.

Vládní nařízení se nevztahovalo na hospodářský majetek a nezaměřovalo se ani na financování CNS podle zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem č. 218/1949 Sb. Vydalo se jen několik desítek pozemků a budov. Exekutivní převody církevního majetku byly ukončeny v roce 1998.¹²³

6.2 Právní postavení církví a náboženských společností

Zákon č. 308/1991 Sb. upravoval svobodu náboženské víry a postavení CNS. Z § 1 je patrné, že zákon zaručoval svobodu projevu své víry soukromě nebo veřejně a osoby bez vyznání nesmějí být nuceni vyznávat jakoukoliv náboženskou víru. Církvi nebo náboženskou společností se v § 4 odst. 1 „[r]ozumí dobrovolné sdružení osob stejné náboženské víry v organizaci s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy a obřady.“¹²⁴ Z odst. 3 vyplývá, že „Církve a náboženské společnosti jsou právníckými osobami; mohou se vzájemně sdružovat. Mohou vytvářet komunity, řády, společnosti a podobná společenství.“¹²⁵ K plnění svého poslání mohou dle § 6 odst. 1 písm. g „vlastnit movitý i nemovitý majetek a mít jiná majetková a nehmotná práva;“¹²⁶ Zákon

¹²² Usnesení vlády ČR č. 498. ze dne 25. 9. 1996, o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevním právníckým osobám je zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmito subjekty. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/vlada/vl498-96.htm>

¹²³ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XVII

¹²⁴ Zákon č. 308/1991 Sb. ze dne 4. 7. 1991, o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/308-91.htm>

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ Tamtéž

byl zrušen k 7. lednu 2002 a nahradil ho zákon č. 3/2002 Sb.,¹²⁷ o církvích a náboženských společnostech, který zachovává zásadu svobodného vyznání náboženské víry. Církev a náboženská společnost se podle § 6 odst. 1 stává právnickou osobou registrací.

Součástí ústavního pořádku České republiky je Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod. V čl. 15 odst. 1 se stanovuje, že *„Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“*¹²⁸ Základní právo CNS konstatuje čl. 16 odst. 2 slovy: *„Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“*¹²⁹

6.3 Finanční závislost církve na státu

Zákon č. 218/1949 Sb. zajišťoval finanční zabezpečení CNS ze státního rozpočtu až do 31. prosince 2012. Ke konci roku 1992 vstoupil v platnost zákon č. 522/1992 Sb., kterým se měnil zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem a rušil vládní nařízení o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické.

Základní platy duchovních stanovilo nařízení vlády č. 86/1993 Sb. Základní plat byl upraven v § 1 odst. 1 slovy: *„Duchovní, kteří jsou zaměstnanci registrovaných církví a náboženských společností (dále jen "duchovní"), se zařadí do platové třídy podle činnosti vykonávané v duchovní správě, církevní administrativě nebo ústavu pro výchovu duchovních [...].“*¹³⁰ Z § 2 a 3 plyne, že duchovní mají nárok na hodnostní přídavek a odměnu za vyšší výkon. Nařízení vlády bylo zrušeno k 1. lednu 2007 a nahradilo ho nařízení vlády č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností. Podle § 1 se nařízení vztahuje na duchovní

¹²⁷ Zákon č. 3/2002 Sb. ze dne 27. 11. 2001, o církvích a náboženských společnostech. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

¹²⁸ Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Nařízení vlády č. 86/1993 Sb. ze dne 3. 2. 1993, o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společností. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-86>

a stanovuje výši základního platu a míru jeho zvyšování, výši hodnotního přídatku a odměnu za vyšší výkon. V příloze 1 byly zaznamenány konkrétní činnosti duchovních a zařazení do jednotlivých platových tříd.

Ze souhrnného přehledu financování CNS ze státního rozpočtu na základě zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem v letech 1994 až 2012¹³¹ vyplývá vysoká finanční závislost CNS na státě. V roce 2005 celkové výdaje zahrnující platy duchovních včetně pojistného, provozní náklady a opravy církevního majetku překročily 1 mld. Kč a v roce 2012 Ministerstvo kultury vykázalo výdaje o výši 1,44 mld. Kč oproti roku 1994, kdy výdaje byly přibližně 377 mil. Kč.

Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi s účinností od 1. ledna 2013 zrušil mimo jiné zákon č. 218/1949 Sb., zákon č. 522/1992 Sb. a nařízení vlády č. 566/2006 Sb.

¹³¹ Počty duchovních a výše poskytovaných finančních prostředků. In: Mkr.cz [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/pocty-duhovnich-a-vyse-poskytnutych-financnich-prostredku-410.html>

7 Majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Tato kapitola se podrobně zaměřuje na zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů, který vedl ke změně vlastnických vztahů a zavázal stát vyplácet finanční náhrady a příspěvek na podporu činnosti dotčených CNS.

7.1 Situace před přijetím zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Od roku 1998 se vláda opakovaně snažila o vytvoření výčtového zákona, který by obsahoval veškeré nemovitosti k vydání. Církev i Ministerstvo zemědělství nesouhlasily s výčtovým pojetím, zejména kvůli obtížné realizaci. Pro politické neshody nebyla ani varianta majetkového narovnání rentou navržená některými církvemi a náboženskými společnostmi schválena.¹³²

V roce 2007 vznikla Komise pro narovnání vztahů mezi státem a CNS. Restituce se podle schválených principů měla vyřešit nejen formou naturální restituce majetku v případě, kdy vlastníkem dotčeného majetku byl stát, ale i paušální náhradou za majetek, který nelze vydat. Mělo dojít i ke zrušení financování CNS státem podle zákona č. 218/1949 Sb. Stát se měl však nadále podílet na zabezpečení CNS prostřednictvím vyplacení příspěvku na podporu činnosti po přechodné období, které bylo vytyčeno na 20 let při každoročním snižování vyplacené částky o 5 %. Finanční náhrady byly stanoveny v celkové výši 83 mld. Kč a měly se vyplácet sedmnácti registrovaným CNS skrze roční splátky po dobu 60 let s úročením 4,85 % ročně. Věcný záměr zákona vypracovalo Ministerstvo kultury, který byl jednomyslně schválen vládou. V Poslanecké sněmovně měli poslanci výhrady k návrhu, a proto se zřídila Dočasná komise pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, která v konečném důsledku doporučila návrh zákona zamítnout.¹³³

¹³² Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XVII-XVIII

¹³³ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XX-XXI

Vláda premiéra Nečase vznikla v roce 2010 a kladla si za cíl uzavřít otázku vyrovnání mezi státem a CNS. Usnesením vlády ze dne 17. 3. 2011 se zřídila nová Komise pro narovnání vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Komise vycházela z předchozího návrhu, který však upravila. Mezi takové změny patřilo mimo jiné zvýšení objemu naturálních restitucí z 51 mld. Kč na 75 mld. Kč a snížení finanční náhrady z 83 mld. Kč na 59 mld. Kč. Vyplacení náhrady se rozložilo do třiceti ročních splátek oproti původně zamýšleným ročním splátkám po dobu 60 let. Přechodné období, po které se měl vyplácet příspěvek na podporu činnosti dotčených CNS, se snížilo na 17 let. Tyto parametry vláda schválila svým Usnesením č. 719. V závislosti na připomínkách se návrh zákona upravil. Schválení návrhu zákona o majetkovém vyrovnání vládou proběhlo až na třetí pokus. Ústavněprávní výbor návrh zákona doporučil Poslanecké sněmovně schválit, ale přijal k němu pozměňovací návrhy, které se týkaly zejména postupu při vydávání věcí. Poslanecká sněmovna schválila návrh zákona v červenci 2012. Senát návrh zákona zamítl. Z tohoto důvodu Poslanecká sněmovna hlasovala znovu a setrvala na původním návrhu. Prezident republiky Václav Klaus následně zákon nepodepsal, ale nevrátil ho zpět do Poslanecké sněmovny. Ve Sbírce zákonů vyšel zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi 5. prosince 2012. V únoru 2013 bylo uzavřeno 16 smluv o vypořádání. Ústavní soud se zabýval podanými návrhy na zrušení zákona a pouze upravil § 5 písm. i, ve kterém vyškrtnl slovo „spravedlivé“.¹³⁴

7.2 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů ze dne 8. listopadu 2012 se skládá z osmi částí a čtyř hlav, které obsahují celkem 26 paragrafů.

Širší účel zákona vyjadřuje preambule slovy: *„Parlament [...] veden snahou zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, které byly spáchány v období let 1948 až 1989, vypořádat majetkové vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi jako předpoklad plné náboženské svobody a umožnit tak obnovením*

¹³⁴ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. XXII-XXVI

*majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení církví a náboženských společností [...]:*¹³⁵ Vyplývá tedy, že Parlament České republiky respektoval vlastnická práva církevních subjektů.

Předmětem úpravy je podle § 1 zmírnění některých majetkových křivd, které se staly v rozhodném období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 registrovaným církvím a náboženským společnostem. Účelem je i vypořádání majetkových vztahů mezi státem a CNS a dosáhnout tak širší ekonomické odluky církví od státu prostřednictvím obnovení vlastnického práva církevních subjektů k některému historickému majetku, finanční náhrady a ukončení financování církví ze státního rozpočtu. Pojem zmírnění některých majetkových křivd byl obsažen po roce 1989 v restitučním zákonodárství a ve své podstatě vyjadřuje odstranění protiprávnosti v majetkových vztazích, materiální a morální rehabilitaci nebo podporu hospodářského rozvoje venkova s ohledem na konkrétní zaměření zákona. Z restitučního zákonodárství se převzalo rozhodné období, které začíná datem nástupu komunistického režimu v Československu.¹³⁶

Původním majetkem registrovaných CNS se podle § 2 písm. a rozumí: „[v]ěci, majetková práva a jiné majetkové hodnoty, včetně spoluvlastnických podílů a součástí a příslušenství věci [...],“¹³⁷ Zemědělský majetek § 2 písm. b vytyčil jako pozemky, které ke dni 24. června 1991 tvořily zemědělský nebo lesní půdní fond, budovy původní zemědělské usedlosti a hospodářské budovy sloužící zemědělské a lesní výrobě.

Oprávněnou osobou je podle § 3: „a) registrovaná církev a náboženská společnost, b) právnická osoba zřízená nebo založená jako součást registrované církve a náboženské společnosti, c) právnická osoba zřízená nebo založená za účelem podpory činnosti registrované církve a náboženské společnosti k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům, d) Náboženská matice, za podmínky, že v rozhodném období utrpěla tato osoba nebo její

¹³⁵ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

¹³⁶ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 7-11

¹³⁷ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

právní předchůdce majetkovou křivdu [...].¹³⁸ Nutnost vyjmenovat jednotlivé osoby, které jsou oprávněny uplatnit výzvu k vydání věci bylo dáno tím, že v minulosti CNS vystupovaly v právních vztazích jako jednotlivé právnické osoby a Náboženská matice působila zcela odděleně od ostatních CNS. Oprávněnými osobami by měly být pouze registrované CNS, které existovaly v rozhodném období. Právnické osoby zřízené jako součást registrované CNS vznikaly až po roce 1991. Na tyto subjekty se vztahuje podmínka ze závěru citovaného ustanovení.¹³⁹

K plnění restitučních nároků oprávněných osob je podle § 4 pověřen Pozemkový fond České republiky, Lesy České republiky, stát, státní příspěvková organizace, státní fond, státní podnik a jiná státní organizace. Podmínkou je oprávnění hospodařit se státním majetkem nebo výkon správy majetku státu, který je předmětem majetkové křivdy učiněné v rozhodném období. Právo hospodařit s majetkem ve vlastnictví státu má podle § 9 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb.¹⁴⁰ organizační složka, která potřebuje majetek k plnění funkcí státu. Mezi organizační složky patří například ministerstva státu, Ústavní soud nebo Nejvyšší kontrolní úřad. Státní podnik nemá podle § 2 odst. 2 zákona o státním podniku¹⁴¹ vlastní majetek, ale má právo hospodařit se státním majetkem. Ustanovení je v souladu s principem, že převod vlastnických práv na CNS je možný jen u věcí, které jsou ve vlastnictví státu.

Mezi významné skutečnosti, v jejichž důsledku došlo v rozhodném dni k majetkovým křivdám, řadí § 5 „a) *odnětí věci bez náhrady postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy, nebo podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě)* [...]”.¹⁴² Zákon č. 142/1947 Sb. byl přijat před stanoveným rozhodným obdobím, ale samotná realizace spadala až za únor 1948. Ve většině případů nebyla církví

¹³⁸ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

¹³⁹ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 28-37

¹⁴⁰ Zákon č. 219/2000 Sb. ze dne 27. 6. 2000, o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-219>

¹⁴¹ Zákon č. 77/1997 Sb. ze dne 20. 3. 1997, o státním podniku. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-77>

¹⁴² Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

vyplacena finanční náhrada, což jí způsobilo majetkovou křivdu. V případě, kdy není možno dohledat v oficiálních materiálech vyplacení náhrady, dotčený subjekt musí vystavit čestné prohlášení o neposkytnutí náhrady.¹⁴³

V § 8 jsou popsány věci, které nelze vzhledem k veřejnému zájmu a změně právního stavu vydat. Jedná se především o zastavěný pozemek a nemovitou věc, která tvoří území vojenského újezdu nebo se užívá k plnění úkolů bezpečnostního sboru, případně tvoří část území národního parku. Výluka z vydání věci se vztahuje podle písm. h i na „věc konfiskovanou na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.“¹⁴⁴ Mgr. Petr Jäger ve svém komentáři konstatuje, že „V rovině objektivního výkladu nutno uvést, že komentované ustanovení lze vyložit tak, že věc, jejíž pravomocná konfiskace oprávněné osobě (předchůdci) v souladu s dobovými předpisy bude prokázána, a to před rozhodným obdobím či v rozhodném období, ačkoliv jejím odnětím byla způsobena majetková křivda podle § 5, se nevzdá.“¹⁴⁵

Postupem při vydání zemědělské nemovitosti se zabývá § 9. Oprávněná osoba musí písemně vyzvat k vydání povinnou osobu do 12 měsíců ode dne nabytí účinnosti zákona a doložit, že zemědělská nemovitost patřila do původního majetku registrovaných CNS. Obě strany musí uzavřít písemnou dohodu o vydání do šesti měsíců od doručení výzvy a nechat ji schválit pozemkovým úřadem. Následující paragraf formuluje postup při vydání jiné věci než zemědělské nemovitosti. Na rozdíl od § 9 nabývá oprávněná nemovitost na základě dohody o vydání věci vkladem do katastru nemovitostí. Tabulka č. 2 znázorňuje počty dlouhodobého hmotného nemovitého majetku, který byl vydán podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

¹⁴³ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 58-65

¹⁴⁴ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

¹⁴⁵ Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 103

Tabulka č. 2: Počet vydaného hmotného nemovitého majetku

	2013	2014	2015	2016
Stavební pozemky	0	16	13	2
Lesní pozemky	48	6 765	9 055	3 949
Zahrady, pastviny, louky	22	10 521	24 161	7 018
Rybníky a vodní plochy	1	849	1 109	602
Zastavěná plocha	4	549	813	389
Ostatní pozemky	44	4 939	8 350	3 898
Bytové domy a jednotky	3	116	161	64
Budovy pro službu obyvatelstvu	1	11	7	2
Jiné nebytové domy a jednotky	0	75	148	42
Komunikace a veřejné osvětlení	0	15	7	8
Jiné inženýrské sítě	1	57	7	11
Ostatní stavby	0	129	151	164

Zdroj: Souhrnná tabulka o vydaných věcech podle zákona č. 428/2012 Sb. do roku 2016¹⁴⁶, vlastní úprava

Za nevydaný majetek byla stanovena paušální finanční náhrada. Podle § 15 odst. 1 dotčená církev a náboženská společnost mají v případě uzavření smlouvy o vypořádání nárok na náhradu. Výše finanční náhrady pro jednotlivé CNS zaznamenává tabulka č. 3. Nejvyšší finanční kompenzaci obdrží Římskokatolická církev, a to přes 47 mld. Kč. Celkem se CNS vyplatí ze státního rozpočtu 59 mld. Kč. Výplatou třiceti bezprostředně po sobě následujících ročních splátek bylo pověřeno Ministerstvo kultury. První splátka proběhla v roce 2013.

¹⁴⁶ Souhrnná tabulka o vydaných věcech podle zákona č. 428/2012 Sb. do roku 2016. In: Mkcr.cz [online]. [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/veci-vydane-opravnenym-osobam-v-roce-2016-1574.html>

Tabulka č. 3: Finanční náhrady

Církevní subjekt	Náhrada
Církev římskokatolická	47 200 000 000 Kč
Církev československá husitská	3 085 312 000 Kč
Českobratrská církev evangelická	2 266 593 186 Kč
Pravoslavná církev v českých zemích	1 146 511 242 Kč
Apoštolská církev	1 056 336 374 Kč
Církev bratrská	761 051 303 Kč
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	654 093 059 Kč
Jednota bratrská	601 707 065 Kč
Církev adventistů sedmého dne	520 827 586 Kč
Evangelická církev metodistická	367 634 208 Kč
Církev řeckokatolická	298 933 257 Kč
Starokatolická církev v ČR	272 739 910 Kč
Federace židovských obcí v ČR	272 064 153 Kč
Bratrská jednota baptistů	227 862 069 Kč
Evangelická církev augsburského vyznání v ČR	118 506 407 Kč
Luteránská evangelická církev a.v. v ČR	113 828 334 Kč
Náboženská společnost českých unitářů	35 999 847 Kč

Zdroj: Zákon č. 428/2012 Sb. § 15 odst. 2, vlastní úprava

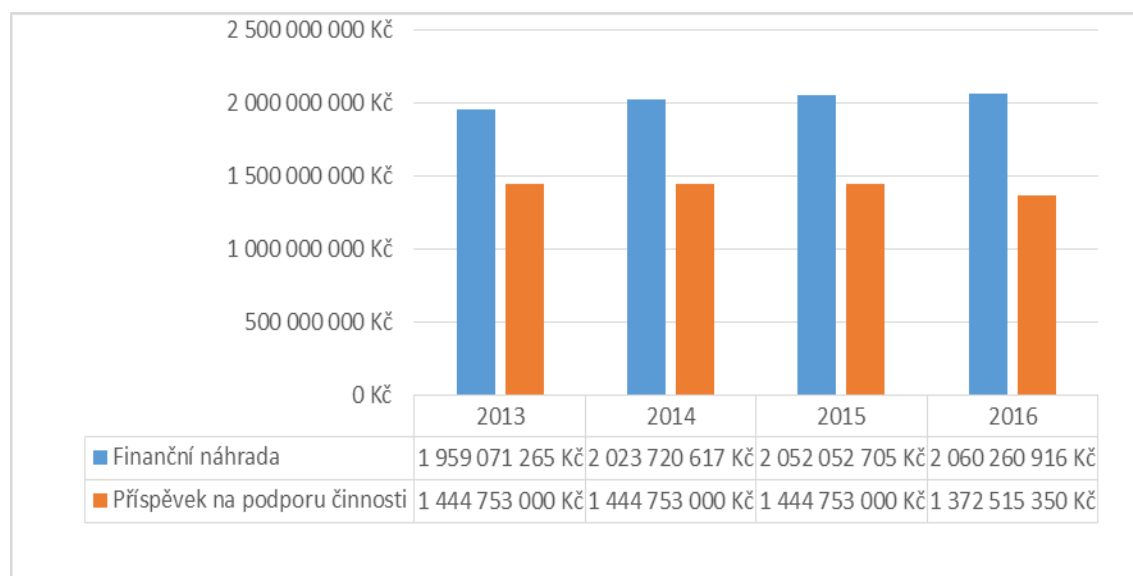
Stát bude kromě finanční kompenzace hradit dotčeným CNS příspěvek na podporu činnosti po dobu 17 let. Upřesnění velikosti příspěvku vyjadřuje § 17 odst. 2 a 3 slovy: „*V prvních třech letech přechodného období se výše příspěvku rovná částce poskytnuté dotčené církvi a náboženské společnosti na základě zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů, v roce 2011. Výše příspěvku se od čtvrtého roku přechodného období každoročně snižuje o částku odpovídající 5 % částky vyplacené v prvním roce přechodného období.*“¹⁴⁷ V roce 2011 byly vyplaceny peněžní prostředky poskytnuté na činnost registrovaných CNS o celkovém objemu 1 444 753 000 Kč. Zahrnovaly platy duchovních včetně pojistného ve výši 1 348 000 000 Kč, provozní náklady CNS ve výši 74 745 000 Kč a opravy církevního majetku ve výši 22 008 000 Kč.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Zakonyprolidi.cz [online]. [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

¹⁴⁸ Výroční zpráva Ministerstva kultury za rok 2011. In: Mkr.cz [online]. [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/vyrocní-zpravy-81.html>

Výdaje státu na poskytnutí finanční náhrady a příspěvku na podporu činnosti dotčených CNS od roku 2013 do roku 2016 jsou znázorněny na grafu č. 3. Finanční náhrada se každoročně zvyšuje v závislosti na míře inflace zveřejněné Českým statistickým úřadem. Příspěvek na podporu činnosti se v souladu s § 17 odst. 2 a 3 do roku 2015 vyplácel ve shodné částce jako v roce 2011 a v roce 2016 se snížil o 5 %.

Graf č. 3: Finanční výdaje státu vyplývající ze zákona č. 428/2012 Sb.

Zdroj: Data z výročních zpráv Ministerstva kultury z let 2013 až 2016¹⁴⁹, vlastní zpracování

7.3 Názory na majetkové vyrovnání s CNS

Majetkové vyrovnání s CNS vyvolává od 90. let 20. století mnoho diskuzí mezi politiky, širokou veřejností a církví samotnou. Bylo napsáno mnoho článků a komentářů, ve kterých autoři vyjadřovali své názory ohledně této problematiky. Snažili se na základě historických a legislativních souvislostí opodstatnit své pozitivní i odmítavé postoje k rozsahu nároku církví na odňatý majetek komunistickým režimem.

Dominik kardinál Duka se ve svém článku z června 2012 vyjadřuje k majetkovému vyrovnání slovy: „[j]e třeba zdůraznit, že nejde o restituce, nýbrž o zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Církev tedy nevystupuje jako restituenti, ale budou podléhat podobnému režimu, jaký platil

¹⁴⁹ Výroční zprávy Ministerstva kultury z let 2013 až 2016. In: Mkr.cz [online]. [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/vyrocní-zpravy-81.html>

i v ostatních případech.¹⁵⁰ Konstatuje, že „Hodnota nemovitého majetku činí 134 miliard. Nezapočítávají se náhrady za movitý a živý či neživý inventář, rovněž tak není vypláceno odškodnění z ušlého výnosu, což činí 160 miliard Kč. Není vyplácen doplatek za sebefinancování ve výši 20 miliard Kč na pokrytí celého rozpočtu církve. Rovněž tak není restituováno patronátní právo v rozsahu 100 miliard Kč, protože neproběhla skutečná restituce majetku bývalých patronů. Nejsou restituovány finanční prostředky z fundací ve výši cirká 20 miliard korun atd. Můžeme tedy říci, že částečné odškodnění se pohybuje vy výši 25 – 30 % bývalého nemovitého a movitého majetku a dalších finančních zdrojů.“¹⁵¹ Získaným majetkem bude církve financovat svůj provoz a bude nezávislá na státním rozpočtu, jako je tomu nyní. Sděluje fakt, že „Do zákona je zahrnut výlučně majetek, který byl ve vlastnictví církevních právnických osob ke dni 25. února 1948. První pozemková reforma po roce 1918 se týkala i církevního majetku. Je ovšem třeba zopakovat, že první republika v souladu s náhradovým zákonem tyto majetky vykupovala a řádně za ně platila. Také komunistickým státem byl od církve majetek po 25. únoru 1948 oficiálně „vykoupen“, na rozdíl od pozemkové reformy první republiky ovšem nebyl nikdy zaplacen [...]“.¹⁵²

Článek JUDr. Karola Hrádely se věnuje právnímu rozboru restitucí církevního majetku. Vyjadřuje myšlenku: „Případně schválený zákon prokazatelně prolamuje hranici Února 1948 a staví se proti principům prosazovaných při zakládání našeho státu prezidentem Masarykem a jeho spolupracovníky.“¹⁵³ Z hlediska nabývání jmění církví konstatuje, že „Otázka tzv. církevního majetku na našem území souvisí s historicky převažujícím monopolním postavením katolické církve v dějinách států na území České republiky, s vydíráním a násilím na lidech, s placením a vymáháním desátků [...]“.¹⁵⁴ Značnou část své práce věnuje popisu historických skutečností. Po roce 1990 docházelo k restitucím s cílem zmírnit následky některých majetkových křivd z období 1948 až 1989. V tomto případě Hrádela vystihuje skutečnost slovy:

¹⁵⁰ Duka, Dominik. Duka: Jestliže tedy církve nic nevlastnily, nemohly žádný majetek ukrást. In: Christnet.eu. [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z:

http://www.christnet.eu/clanky/4856/duka_jestlize_tedy_cirkve_nic_nevlastnily_nemohly_zadny_majetek_ukrast

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Tamtéž

¹⁵³ Hrádela, K. “Co bylo ukradeno, musí být vráceno“ aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

¹⁵⁴ Tamtéž

„Restituce právníckým osobám byly výjimečné [...]“¹⁵⁵ Dochází k závěru, že „Koncepčně se návrh zákona diametrálně liší od všech dosavadních restitučních předpisů, diskriminuje řadu potencionálních restituentů, prolomuje údajně nedotknutelnou časovou hranici Února 1948 [...]. V případě přijetí zákona v navrženém znění v konečných důsledcích podstatně posílí majetkové pozice církve proti stavu před Únorem 1948 [...]. Navržený zákon je v případě jeho přijetí v jistém smyslu nejen popřením tradic v našem státě, ale i konečnou porážkou husitského hnutí, definitivním uznáním porážky na Bílé hoře a jejich důsledků, znevážením principů prosazovaných zakladateli Československé republiky v roce 1918, ale i státem schváleným právem získávat majetek zneužitím závislosti a podporou vyhánění jeho vlastníků.“¹⁵⁶ Sděluje obavu, že „Rozšíření restitucí na církevní právnícké osoby spojené s diskriminací ostatních právníckých osob snad nepovede k úspěšným soudním sporům ostatních potencionálních restituentů proti státu, přestože je nelze vyloučit.“¹⁵⁷

PhDr. JUDr. Jaroslav Kuba, CSc. ve svém komentáři poukazuje na prolomení hranice února 1948 v zákoně č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Dokládá to slovy: „[§]16 ve spojení s § 15 nejenže prolamují zmíněnou časovou hranici, ale mezi 17 právníckých osob (v rozporu se zásadou, že restituovat mohou jen fyzické osoby) z peněz českých daňových poplatníků vyplatí řadu miliard za věci konfiskované na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a dále dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy!“¹⁵⁸ Podle § 15 odst. 1 registrovaná CNS obdrží paušální finanční náhradu v případě, kdy neodmítne uzavřít se státem smlouvu o vypořádání. Náhrada se v souladu s § 16 vyplácí za původní majetek, který se nevydává, tedy i za majetek popsany v § 8 odst. 1 písm. h.

¹⁵⁵ Hrádela, K. „Co bylo ukradeno, musí být vráceno“ aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

¹⁵⁶ Tamtéž

¹⁵⁷ Tamtéž

¹⁵⁸ Kuba, Jaroslav. Církevní restituce prolomí Benešovy dekrety. Komentář. In: Prvnizpravy.cz [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://prvnizpravy.parlamentnilisty.cz/sloupky/cirkevni-restituce-prolomi-benesovy-dekrety/>

Ve věci diskriminace ze strany státu v souvislosti s restitucí majetku církví se v odborném stanovisku vyjádřil v roce 2012 Mgr. Petr Jäger, Ph.D. K možnému prolomení hranice února 1948 konstatuje, že „*Zákon č. 142/1947 Sb. ve svém § 7 předpokládal, že za převzatý (vyvlastněný) pozemkový majetek a zbytkové statky budou vyplaceny náhrady. Vzhledem ke skutečnosti, že rozhodování podle tohoto zákona (realizace vyvlastnění) spadalo až za 25. 2. 1948, tedy do rozhodného období, nebyly zároveň v řadě případů ani vyplaceny předvídané náhrady, čímž vznikla majetková křivda.*“¹⁵⁹ V závěru stanovuje, že „*Ve světle výše uvedených závěrů nelze, v předestřené obecné rovině, nalézt oporu pro tvrzení, že přijetím zákona o majetkovém vyrovnání by měla vzniknout protiústavní nerovnost mezi oprávněnými osobami podle návrhu zákona a osobami, které byly z předchozích restitučních zákonů vyloučeny.*“¹⁶⁰

Bývalý prezident České republiky Prof. Ing. Václav Klaus, CSc. odmítl podepsat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi z důvodu svého osobního postoje k této problematice. Sděluje, že „*Toto rozhodnutí je výrazem mého distancování se od zpracování tohoto zákona, který připravila a přijala dnešní vláda a vládní koalice a o němž opakovaně rozhodla Poslanecká sněmovna poté, co přehlasovala veto Senátu. [...] Vytváří tak reálná potenciální rizika závažného prolomení naší dosavadní restituční legislativy a vzniku nových nároků a požadavků vůči státu ze strany subjektů, které se na základě tohoto zákona mohou cítit diskriminovány.*“¹⁶¹ Poukazuje i na finanční stránku tohoto zákona slovy: „*Finanční prostředky tímto zákonem získávají i církve, jichž se zabránil majetkům komunistickým režimem nijak netýká, nebo dokonce i církve, které vznikly až v posledních desetiletích. To dokazuje, že zákon není restitucí, ale dotací církvím.*“¹⁶² Mezi takové církve se řadí Apoštolská církev registrovaná v roce 1989 a Luteránská evangelická církev augsburského vyznání v ČR, která byla zaregistrovaná 19. ledna 1995.

¹⁵⁹ Jäger, Petr. Odborné stanovisko k možnosti soudních sporů restituentů z 90. let či dalších subjektů (spolky, nadace) ve věci tvrzení diskriminace ze strany státu v souvislosti s restitucí majetku církví. In: Mkr.cz [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: https://www.mkr.cz/doc/cms_library/stanovisko-rovnost-restituentu-1361.pdf

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ Klaus, Václav. Odůvodnění nepodpisu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Tiskové sdělení. In: Klaus.cz [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/3245>

¹⁶² Tamtéž

8 Komparace koncepcí

Předchozí kapitoly formulují mimo jiné základní legislativu, s cílem obeznámit čtenáře se základní charakteristikou problému, vyplývající z narovnání majetkových vztahů mezi státem a CNS. Ze zjištěných informací a s ohledem na různé názory na tuto problematiku bude autor vycházet při určení, zda není v rozporu úprava majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi s principy první pozemkové reformy po roce 1918 a při potvrzení, nebo vyvrácení opodstatnění církevních restitucí.

Z historických pramenů vyplynulo, že již během první etapy vznikaly na našem území zákony, imunity a patenty, které upevňovaly vliv církve a sankcionovaly nevěřící obyvatelstvo. Po bitvě na Bílé hoře česká šlechta, nekatoličtí kněží a vzdělanci byli nuceni odejít do emigrace a jejich majetek byl z části, nebo celý zkonfiskován ve prospěch státu a katolické církve.

Koncepce první pozemkové reformy vycházela ze snahy tyto majetkové křivdy odčinit prostřednictvím přijetí několika zákonů, které jsou podrobněji popsány ve čtvrté kapitole. Zákony o pozemkové reformě byly výsledkem demokratického procesu, a tudíž je tato legislativa vysoce přínosná a z tohoto důvodu by neměla být z právního a morálního hlediska se stávajícími zákony v rozporu.

K omezení velkostatků v rukou cizích šlechtických rodů a církve docházelo prostřednictvím zákona o zabránění velkého majetku pozemkového, který se vztahoval na zemědělskou půdu o rozloze vyšší než 150 ha nebo 250 ha půdy vůbec. Zákon o převzetí a náhradě za zabraný majetek č. 329/1920 Sb. určil přejímací cenu vypočtenou z průměru cen docilovaných v letech 1913 až 1915 při prodeji statků z volné ruky v rozloze přes 1 000 ha a při souborech nad 1 000 ha byla přejímací cena snížena o srážku 5 až 40 % v závislosti na rozloze.

Zákon o majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi č. 428/2012 Sb. vychází z koncepce zmírnění následků některých majetkových a jiných křivd, které byly spáchány komunistickým režimem v období let 1948 až 1989 a vytvoření majetkové základny CNS.

Prostřednictvím tohoto zákona získají CNS kombinací naturální restituce a finanční kompenzace majetek o celkové výši 134 mld. Kč. Ocenění majetku proběhlo na základě tržní hodnoty, která se blížila skutečné hodnotě majetku v daném místě a čase. Rozsah nemovitého majetku v původním vlastnictví CNS se vzhledem k různorodým podkladům CNS sestavoval z evidencí Pozemkového fondu České republiky, Lesů ČR, Vojenských lesů a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.¹⁶³ Stát se navíc zavázal vyplácet po dobu 17 let ode dne nabytí účinnosti zákona příspěvek na podporu činnosti dotčených CNS.

Z výše uvedených skutečností plyne, že koncepce církevních restitucí je v rozporu s pojetím první pozemkové reformy v řadě kritérií. Pozemková reforma církvi, která se konfiskacemi na českém národu obohatila, zabírala půdu a zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi naopak katolické církvi vrací majetky a navíc vyplácí finanční prostředky za nevydaný majetek. Záměrem pozemkové reformy bylo omezení velikosti pozemků ve vlastnictví jednotlivých osob nebo spoluvlastníků s rozlohou nad 250 ha. Současná úprava žádné omezení výměry neobsahuje. Přejímací cena první pozemkové reformy za zabraný majetek byla stanovena z průměru cen docilovaných v letech 1913 až 1915. Ocenění majetku pro potřeby zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi však probíhalo na základě tržní hodnoty, která se blížila skutečné hodnotě.

¹⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Condec.cz [online]. [cit. 2017-12-12]. Dostupné z: http://www.condec.cz/czech/dokumenty/duvodova_cirkevni_restituce.pdf

Závěr

Cílem diplomové práce bylo určit, zda není v rozporu úprava církevních restitucí se smyslem úpravy pozemkové reformy po roce 1918. Přínosem zpracování zvoleného tématu je ucelený rozbor zákonodárství upravující majetkové vztahy mezi státem a církvemi s důrazem na interpretaci právních předpisů vztahujících se na první pozemkovou reformu a současnou úpravu církevních restitucí. V teoretické části autor shrnul základní poznatky o legislativní úpravě a autorech, kteří se o problematiku majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi zabývali a zformuloval způsoby nabývání a formy vlastnictví církve před rokem 1918 na českém území. Praktická část postupně seznámila čtenáře se třemi koncepcemi, které znamenaly intervenci do vlastnictví půdy. V poslední kapitole se autor zaměřil na komparaci koncepce první pozemkové reformy s koncepcí současné úpravy církevních restitucí.

Problematicke církevních restitucí se věnuje mnoho autorů, kteří se na základě zjištěných informací snaží potvrdit, či vyvrátit jejich opodstatněnost. Stát přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi akceptoval opodstatněnost církevních restitucí prostřednictvím uznání nároku oprávněných osob na vrácení majetku od povinných osob a výplatou finanční náhrady registrovaným CNS, které uzavrou se státem smlouvu o vypořádání. Samotný zákon ale ve svých ustanoveních není v souladu s principy dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. tím, že za zkonfiskované věci poskytuje finanční náhradu.

Existuje nespočet důkazů o tom, že na českém národu byly páčány křivdy katolickou církví v průběhu celého jejího působení na českém území. Nabývání církevního jmění nebylo vždy spojeno s prvkem dobrovolnosti. Vznik samostatného Československa byl výrazným krokem k demokracii. Principy, na jejichž základě byl náš stát vystavěn, by se měly dodržovat přinejmenším z morálního hlediska. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi č. 428/2012 Sb. však tyto principy znevažuje tím, že CNS poskytuje právní nárok na vyplacení finanční náhrady nejenom z některých majetkových křivd páchaných komunistickým režimem po 25. únoru 1948, ale umožňuje i kompenzaci za majetky odebrané v rámci Benešových dekretů. Ze zákona vyplývá povinnost státu vyplatit finanční náhradu a

navíc poskytovat dotčeným CNS příspěvek na podporu činnosti se snahou obnovit majetkovou základu těchto subjektů. Stát bude finančně podporovat i dvě církve, které nebyly komunistickým režimem nijak postiženy, ale zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi na ně pohlíží jako na právní předchůdce.

Církev byla a je od prvopočátku své existence až dodnes finančně podporována vládnoucí elitou a ekonomicky na ní závislá. Své majetky nabývala i prosazováním nemorálních principů, ať se jednalo o desátky, o zkonfiskování statků osob odsouzených inkvizicí a v neposlední řadě výnosů z propadnutých majetků popravených a trpících lidí v pobělohorském období. První pozemková reforma v Československu tyto křivdy částečně vyřešila a zůstává tedy na každém, aby si odpověděl na otázku, zda přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v roce 2012, a v něm navíc ještě zakotvenou finanční podporu na činnost církve po dobu 17 let, nebylo v rozporu se snahou nezávislého postavení církví a z hlediska tradic našeho státu s nemalým úsilím našich předků napravit křivdy, které se na českém obyvatelstvu páchaly po dobu působení katolické církve.

Rozborem legislativy upravující majetkové vztahy mezi státem a církvemi došel autor k závěru, že zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi odporuje prosazovaným principům z dob první republiky, a tím i základní myšlence první pozemkové reformy, která si kladla za cíl napravit majetkové křivdy po bitvě na Bílé hoře a ovlivnit tak sociální a hospodářské aspekty.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Procentuální srážka z přejímací ceny v závislosti na rozloze

Tabulka č. 2: Počet vydaného hmotného nemovitého majetku

Tabulka č. 3: Finanční náhrady

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení veškeré půdy k 1. prosinci 1930

Graf č. 2: Rozdělení veškeré půdy podle stavu z roku 1938

Graf č. 3: Finanční výdaje státu vyplývající ze zákona č. 428/2012 Sb.

Použité zdroje

Knižní literatura

Jäger, Petr a Chocholáč, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 316. ISBN 978-80-7478-871-0.

Janišová, Milena a Kaplan, Karel. Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948. Dokumentace. Brno: Doplněk, 1995. s. 497. ISBN 80-85765-44-6.

Kuklík, Jan a kolektiv. Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století. Praha: Auditorium, 2011. s. 114. ISBN 978-80-87284-25-4.

Kuklík, Jan a kolektiv. Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989. Praha: Linde Praha, a.s., 2008. s. 727. ISBN 978-80-7201-741-6.

Malý, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde Praha, a.s., 1997. s. 572. ISBN 80-7201-045-X.

Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 28 sv.

Pekař, Josef. Dějiny československé. Praha: Akropolis, 1991. s. 247. ISBN 80-900354-2-6.

Pekař, Josef. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír – nakladatelská a vydavatelská společnost s.r.o., 1923. s.79.

Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 1, Období 1918-1945. Brno: Doplněk, 2004. s. 578. ISBN 80-7239-147-X.

Průcha, Václav a kolektiv. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. Díl 2, Období 1945-1992. Brno: Doplněk, 2009. s. 1002. ISBN 978-80-7239-228-5.

Voženílek, Jan. O naší pozemkové reformě. Praha: Česká národohospodářská společnost, 1931. s. 24.

Právní úprava

Břetislavova dekreta. In: Psp.cz [online]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/snemy/b_dekreta.htm

Císařský patent č. 195/1855 ř.z. ze dne 5. 11. 1855. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>

Dekret č.5/1945 Sb. ze dne 19. 5. 1945, o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organisací a ústavů. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-5>

Dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. 6. 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-12>

Dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. 10. 1945, o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108>

Důvodová zpráva k zákonu č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: Condec.cz [online]. Dostupné z: http://www.condec.cz/czech/dokumenty/duvodova_cirkevni_restituce.pdf

Majestát Rudolfa II. na náboženské svobody. In: Psp.cz [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/majestat.htm>

Nářízení vlády č. 124/1928 Sb. ze dne 17. 7. 1928, o úpravě platů duchovenstva. In: Epravo.cz [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=4647&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Nářízení vlády č. 194/1947 Sb. ze dne 18. 11. 1947, o soupisu pozemkového majetku pro revisi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení ve veřejných knihách. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-194>

Nářízení vlády č. 219/1949 Sb. ze dne 18. 10. 1949, o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-219>

Nářízení vlády č. 86/1993 Sb. ze dne 3. 2. 1993, o osobních požitcích poskytovaných duchovním církví a náboženských společnostmi. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-86>

Nářízení vlády č. 566/2006 Sb. ze dne 6. 12. 2006, o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-566>

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. In: Usoud.cz [online]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-vyhlasil-nalez-tykajici-se-cirkevnich-restituci/>

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

Usnesení vlády ČR č. 498. ze dne 25. 9. 1996, o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevním právnickým osobám je zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmito subjekty. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/vlada/vl498-96.htm>

Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. ze dne 28. 3. 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety presidenta republiky. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-57>

Washingtonská deklarace ze dne 18. 10. 1918, Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou. In: Ceskenarodnilisty.cz [online]. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/washingtonska-deklarace.html>

Zákon č. 142/1867 ř.z ze dne 21. 12. 1867, o všeobecných právech státních občanů. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/142-1867.htm>

Zákon č. 50/1874 ř.z. ze dne 7. 5. 1874, kterým se upravují zevní poměry církve katolické. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/50-1874.htm>

Zákon č. 51/1874 ř.z. ze dne 7. 5. 1874, jímž se vyměřují příspěvky k náboženskému fondu na uhrazení potřeb na účely církve katolické. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/51-1874.htm>

Zákon č. 176/1898 ř.z. ze dne 19. 9. 1898, jímž se vydávají ustanovení o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/176-1898.htm>

Zákon č. 56/1907 ř.z. ze dne 24. 2. 1907, kterým se ustanovují zvýšení nejmenšího příjmu a výslužného katolických duchovních správců podle jejich služebního času. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/56-07.htm>

Zákon č. 11/1918 Sb. ze dne 28. 10. 1918, o zřízení samostatného státu československého. In: Spcp.prf.cuni.cz. [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/11-18.htm>

Zákon č. 32/1918 Sb. ze dne 9. 11. 1918, o obstarání velkostatků. In: Beck-online.cz [online]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mzsfuya#>

Zákon č. 61/1918 Sb. ze dne 10. 12. 1918, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. In: Beck-online.cz. [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6nrrfuza>

Zákon č. 215/1919 Sb. ze dne 16. 4. 1919, o zabránění velkého majetku pozemkového. In: Beck-online.cz [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6mrrguxhazrrhbsc2my>

Zákon č. 330/1919 Sb. ze dne 11. 6. 1919, o pozemkovém úřadě. In: Epravo.cz [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1231&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 318/1919 Sb. ze dne 27. 5. 1919, o zajištění půdy drobným pachtýřům. In: Epravo.cz [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1219&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 81/1920 Sb. ze dne 30. 1. 1920, zákon přidělový. In: Epravo.cz [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1661&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. 2. 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Psp.cz. [online]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

Zákon č. 246/1920 Sb. z. a n. ze dne 9. 4. 1920, jímž se zvyšuje kongrua duchovenstva římskokatolického. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/246-20.htm>

Zákon č. 329/1920 Sb. ze dne 8. 4. 1920, zákon náhradový. In: Epravo.cz [online]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1910&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 122/1926 Sb. ze dne 25. 6. 1926, zákon kongruový. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/122-26.htm>

Zákon č. 142/1947 Sb. ze dne 11. 7. 1947, o revisi první pozemkové reformy. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>

Zákon č. 46/1948 Sb. ze dne 21. 3. 1948, o nové pozemkové reformě. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>

Zákon č. 218/1949 Sb. ze dne 14. 10. 1949, o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/218-49a.htm>

Zákon č. 298/1990 Sb. ze dne 19. 7. 1990, o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/298-90.htm>

Zákon č. 403/1990 Sb. ze dne 2. 10. 1990, o zmírnění následků některých majetkových křivd. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-403>

Zákon č. 87/1991 Sb. ze dne 21. 2. 1991, o mimosoudních rehabilitacích. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-87>

Zákon č. 229/1991 Sb. ze dne 21. 5. 1991, o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-229>

Zákon č. 308/1991 Sb. ze dne 4. 7. 1991, o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. In: Spcp.prf.cuni.cz [online]. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/308-91.htm>

Zákon č. 338/1991 Sb. ze dne 18. 7. 1991, kterým se mění a doplňuje zákon č. 298/1990 Sb. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-338>

Zákon č. 77/1997 Sb. ze dne 20. 3. 1997, o státním podniku. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-77>

Zákon č. 219/2000 Sb. ze dne 27. 6. 2000, o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-219>

Zákon č. 3/2002 Sb. ze dne 27. 11. 2001, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>

Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 8. 11. 2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. In: Zakonyprolidi.cz [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428>

Ostatní zdroje

Dekrety prezidenta republiky z let 1940-1945. In: Mzv.cz [online]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dekrety_prezidenta_republiky_z_let_1940/index.html

Duka, Dominik. Duka: Jestliže tedy církve nic nevlastnily, nemohly žádný majetek ukrást. In: Christnet.eu [online]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/4856/duka_jestliže_tedy_cirkve_nic_nevlastnily_nemohly_zadny_majetek_ukrast.url

Hrádela, Karol. “Co bylo ukradeno, musí být vráceno“ aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: Akhradela.cz [online]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>

Jäger, Petr. Odborné stanovisko k možnosti soudních sporů restituentů z 90. let či dalších subjektů (spolky, nadace) ve věci tvrzení diskriminace ze strany státu v souvislosti s restitucí majetku církví. In: Mkcr.cz [online]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/stanovisko-rovnost-restituentu-1361.pdf

Kalný, Mojmír. Církevní majetek a restituce. In: Obcinst.cz [online]. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/studie-oi-c-7-cirkevni-majetek-a-restituce/>

Kalný, Mojmír. Historie stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: Klastervyssibrod.cz [online]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf

Klaus, Václav. Odůvodnění nepodpisu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Tiskové sdělení. In: Klaus.cz [online]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/3245>

Kuba, Jaroslav. Církevní restituce prolomí Benešovy dekrety. Komentář. In: Prvnizpravy.cz [online]. Dostupné z: <http://prvnizpravy.parlamentnilisty.cz/sloupky/cirkevni-restituce-prolomi-benesovy-dekrety/>

Počty duchovních a výše poskytovaných finančních prostředků. In: Mkr.cz [online]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/pocty-duchovnich-a-vyse-poskytnutych-financnich-prostredku-410.html>

Souhrnná tabulka o vydaných věcech podle zákona č. 428/2012 Sb. do roku 2016. In: Mkr.cz [online]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/veci-vydane-opravnenym-osobam-v-roce-2016-1574.html>

Výroční zprávy Ministerstva kultury z let 2011 až 2016. In: Mkr.cz [online]. [cit. 9.12.2017]. Dostupné z: <https://www.mkr.cz/vyrocnizpravy-81.html>